

Nr 147.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående vissa ändringar i föreskrifterna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m.; given Stockholms slott den 25 februari 1916.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels besluta, att nedannämnda bestämmelser i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m., nämligen punkt 4 i avdelningen A. Bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, punkt 7, första stycket, i avdelningen D. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre flickskolor, punkt 5 i avdelningen E. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre goss- och samskolor, samt punkt 6 i avdelningen F. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier, skola erhålla följande ändrade lydelse:

punkt 4 i avdelningen A:

Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk; dock må för ämneslärarinna, som tillika tjänstgör såsom biträdande föreståndarinna, med läroverksöverstyrelsens medgivande den för full tjänstgöring eljest erforderliga undervisningsskyldigheten kunna minskas med högst fem veckotimmar;

punkt 7, första stycket, i avdelningen D:

Statsunderstöd till högre flickskola må kunna utgå, för år räknat, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar fem sådana klasser, med högst 5,200 kronor, varjämte skolan må kunna erhålla ett särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej överstigande 1,000 kronor, samt, därest skolan utöver sistnämnda antal årsklasser har en fortsättningsklass med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskilt viktiga ämnen, ytterligare högst 1,000 kronor. Understöd till dylik fortsättningsklass må utgå endast under förutsättning att antalet lärjungar i klassen uppgår till minst 6;

punkt 5 i avdelningen E:

Statsunderstöd till högre gosskola eller högre samskola må kunna utgå, för år räknat, för det skolstadium, som i avseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor och för det skolstadium, som i nämnda avseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, varjämte särskilt understöd må kunna tillkomma *dels*, enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t äger meddela, läroverk, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, *dels* samskola, som äger en särskild för flickor avsedd linje, motsvarande de två översta klasserna i en flickskola med fem klasser utöver den egentliga folkskolan, och därutöver en fortsättningsklass med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskilt viktiga ämnen, med ett belopp av högst 2,000 kronor för sistnämnda klass, under förutsättning att antalet lärjungar i klassen uppgår till minst 6, *dels ock*, på sätt i punkt 6 närmare anges, läroverk, som uppehåller på ändamålsenligt sätt anordnad undervisning i särskilt praktiska ämnen;

punkt 6 i avdelningen F:

a) Statsunderstöd till enskilt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknat, med högst 2,500 kronor för varje årsavdelning; dock att seminarium, där undervisning, avseende utbildning av facklärarinnor i ämnesgrupper på olika huvudlinjer, meddelas, och som på den grund får vidkännas jämförelsevis större utgifter för undervisningen, må kunna för vardera av två årsavdelningar, där sådan undervisning meddelas, erhålla ett årligt tilläggsanslag av intill 1,000 kronor.

b) Har treårigt seminarium, som åtnjuter statsunderstöd, på grund av särskilda omständigheter under något år ej intagit ny årsavdelning, och kommer seminariet i följd härav att under vissa år omfatta blott två avdelningar, må seminariet under samma år för vardera av dessa avdelningar åtnjuta en förhöjning av grundanslaget med högst 500 kronor för år. Därest seminariet under två år i följd ej intagit ny årsavdelning och endast uppehåller tredje årsavdelningen, må seminariet, utan hinder av bestämmelsen i punkt 2, kunna för sistnämnda avdelning erhålla understöd med tillämpning av ovan angivna grunder;

dels ock medgiva, att de ändrade bestämmelserna må tillämpas, ändringen i fråga om understöd åt blott en seminarieklass från och med höstterminen 1915 samt ändringarna i övrigt från och med år 1916.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

K. G. Westman.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25 februari 1916.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Ändrade föreskrifter i fråga om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m.m.

Departementschefen, statsrådet Westman anförde härefter:
Genom nådig kungörelse den 29 oktober 1909 med däri vid upprepade tillfällen gjorda ändringar äro vissa i enlighet med riksdagens beslut avfattade föreskrifter meddelade angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. I särskilda på ecklesiastikdepartementets handläggning ankommande ärenden hava förslag väckts om ändrade bestämmelser i några av de angelägenheter, som kungörelsen gäller. Jag går nu att anmäla dessa ärenden och skall därvid följa den ordning dem emellan, som angives av ordningsföljden av motsvarande bestämmelser i kungörelsen.

I. Undervisningsskyldighet för ämneslärarinna, som tillika tjänstgör såsom biträdande föreståndarinna.

I anledning av riksdagens år 1914 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1913 anhöll riksdagen i skrivelse den 18 maj 1915, det Kungl. Maj:t tacktes efter utredning, i vad mån en jämkning kunde böra vidtagas i nu gällande bestämmelser rörande den tjänstgöringsskyldighet, som ålåg ämneslärarinna vid statsunderstödd enskild läroanstalt för det fall, att hon tillika tjänstgjorde såsom biträdande föreståndarinna, för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, vartill sagda utredning gäve anledning.

Undervisningsskyldighet för ämneslärarinna, som tillika tjänstgör såsom biträdande föreståndarinna.

Riksdagens anhållan föranleddes, såsom redan är antytt, av vissa av dess revisorer påpekade förhållanden. Jag skall i det följande redogöra för vad revisorerna anförde i ämnet. Dessförinnan vill jag likväl omformulera vissa bestämmelser i 1909 års ovannämnda kungörelse, till vilka revisorernas erinringar hänföra sig.

I kungörelsen föreskrives under avdelning B, att av anslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter skola till varje läroanstalt, som åtnjuter understöd från något av de i reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående särskilda anslag, under den tid statsunderstöd åtnjutes utgå följande bidrag, för läsår räknat:

1) 200 kronor för varje ämneslärarinna, som är berättigad till en avlöning av minst 1,400 kronor i första, 1,700 kronor i andra och 2,000 kronor i tredje lönegraden;

2) två tredjedelar av de ålderstillägg, som enligt de i avdelningen A av berörda kungörelse stadgade grunder tillförsäkras föreståndarinnor och lärarinnor.

Dessa ålderstillägg äro för föreståndarinna ett å 300 kronor, för ämneslärarinna med högre kompetens — såsom synes av mom. 1) härövan — två å 300 kronor vardera eller tillsammans 600 kronor samt för ämneslärarinna med lägre kompetens två å 300 kronor vardera och ett å 200 kronor eller tillhopa 800 kronor.

Enligt nu omförmälda bestämmelser kan således en statsunderstödd enskild läroanstalt komma i åtnjutande av statsbidrag för en föreståndarinna med 200 kronor enligt mom. 2), för en ämneslärarinna med högre kompetens med 200 kronor enligt mom. 1) och med 400 kronor enligt

mom. 2) eller tillsammans 600 kronor, samt för en ämneslärarinna med lägre kompetens med 533 kronor 33 öre enligt mom. 2).

För åtnjutande av berörda statsbidrag för ämneslärarinna fordras, att hon skall hava full tjänstgöring. I fråga om »full tjänstgöring» heter det i kungörelsen — och bestämmelsen, som under det kungörelsen ändrats alltjämt kvarstått, är numera jämlikt nådig kungörelse den 21 februari 1914 intagen i mom. 4 av avdelningen A. Bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter —: »Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk».

Bestämmelser om tjänstgöringsskyldigheten för ämneslärarinna vid allmänt läroverk äro givna i § 133 av gällande läroverksstadga, enligt vilket författningsrum första lärarinna vid statssamskola skall lämna undervisning 20 till 22 timmar i veckan och övriga ämneslärarinnor 22 till 26 timmar i veckan.

Beträffande rekvisition av ovannämnda statsbidrag under det år, som revisorernas berättelse avsett, hava gällt föreskrifter, meddelade i nådigt brev den 25 april 1913. Därigenom förordnades, att rekvisitionen skulle hos vederbörande myndighet göras av skolstyrelse, föreståndare eller föreståndarinna, varvid skulle genom intyg av läroanstaltens inspektor styrkas, ej mindre att de för anslagets åtnjutande stadgade villkor blivit fullgjorda, än även att vederbörande lärarinnor bestritt den dem åliggande undervisningen under den tid, rekvisitionen avsåg.

I den fråga, varom i riksdagens ovannämnda skrivelse utredning begärdes, yttrade revisorerna i sin berättelse, efter att hava omförmålt ovan av mig angivna föreskrifter:

Den för berörda statsbidrags åtnjutande givna bestämmelsen, att ämneslärarinna skulle hava presterat »full tjänstgöring» eller »tjänstgöring till ungefär den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk», hade, efter vad revisorerna funnit, blivit olika tolkad. Så hade vid en och annan skola, särskilt i huvudstaden, däri inräknats bestridande av befattning såsom biträdande föreståndarinna. De till denna kategori hörande ämneslärarinnor hade meddelat undervisning i läroämnen under avsevärt kortare tid, än som ålåg första lärarinna eller ämneslärarinna vid allmänt läroverk, vid en skola till och med allenast 2 timmar i veckan. De göromål av olika slag, som därutöver ålegat dem såsom biträdande föreståndarinnor, hade nämligen uppskattats såsom fullt motsvarande minskningen i undervisningsskyldigheten. Då denna uppfattning delats av vederbörande skolas inspektor och denne med anledning därav lämnat sådant intyg, som i nådiga brevet den 25 april 1913 fordrades för anslagets åtnjutande, hade den utbetalande myndigheten saknat anledning att ingå i närmare undersökning angående beskaffenheten av lärarinnornas tjänstgöring.

Enär det årliga statsbidraget för föreståndarinna utginge med allenast 200 kronor, syntes således, därest den biträdande föreståndarinnan hänförts till föreståndarinne-

gruppen, skolan för henne hava kommit att erhålla allenast sagda belopp. Genom att däremot, såsom vid ifrågavarande skolor ägt rum, inräkna de biträdande föreståndarinnorna bland ämneslärarinnorna hade avsevärt högre statsunderstöd kommit att utgå. Ett par av dessa skolor hade på detta sätt var för sig kommit i åtnjutande av statsbidrag för två biträdande föreståndarinnor; och vid det ena av dessa läroverk hade de båda biträdande föreståndarinnorna tillsammans meddelat undervisning under kortare tid, än som ålåg en ämneslärarinna.

Då revisorerna hyste den uppfattning, att bestämmelserna uti 1909 års kungörelse måste anses innebära, att varje ämneslärarinna, för vilken statsbidrag begärdes, skulle hava meddelat verklig undervisning i ungefär samma utsträckning som ämneslärarinna vid allmänt läroverk, men det visat sig, att å vissa håll en avvikande uppfattning gjort sig gällande, hade revisorerna icke ansett sig kunna underlåta att fästa uppmärksamheten å förhållandet.

Läroverksöverstyrelsen avgav i skrivelse den 16 januari 1915 underdånigt utlåtande i anledning av vad revisorerna andragit och bifogade därvid en översiktstablå, utvisande i vilken utsträckning biträdande föreståndarinnor under år 1913 haft nedsatt undervisningsskyldighet.

I skrivelsen anmärker överstyrelsen till en början, hurusom av de av överstyrelsen infordrade uppgifter, som legat till grund för tablan, framginge, att 22 läroanstalter haft biträdande föreståndarinnor. För fem av dessa — av dem fyra vid läroanstalter, som haft två, respektive tre biträdande föreståndarinnor — hade statsbidrag ej utgått. Om med hänsyn till bestämmelserna i § 133 av läroverksstadgan och i överensstämmelse med inom överstyrelsen tillämpad praxis 20 veckotimmars undervisningsskyldighet sattes såsom minimigräns för att ämneslärarinna skulle anses ha full tjänstgöring, befunes, att vardera terminen 8 av de 20 biträdande föreståndarinnor, till vilkas lön statsbidrag utgått, ej såsom sådana åtnjutit någon nedsättning i sin undervisningsskyldighet, i det att denna omfattat 20 lektioner eller därutöver; 10 hade åtnjutit en nedsättning i undervisningsskyldigheten av 1—5 timmar i veckan, det vill säga undervisat minst 15 veckotimmar; en hade undervisat 14 veckotimmar vardera terminen, en 10 timmar den ena och 2 timmar den andra.

Därefter yttrar överstyrelsen:

Frågan om avkortning av biträdande föreståndarinnas undervisningsskyldighet är, enligt överstyrelsens mening, av komplicerad art. Överstyrelsen tillåter sig i berörda avseende först erinra därom, att jämlikt kungörelsen den 29 oktober 1909 de av riksdagen fastställda bestämmelserna om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter icke uppställa någon fordran på meddelande av undervisning, utan på fullgörande av tjänstgöring till viss omfattning. Därav skulle den slutsatsen kunna dragas, att ämneslärarinna skulle kunna få utbyta viss undervisning mot tjänstgöring av annan art i läroanstaltens tjänst, under förutsättning att tjänstgöringen i det hela kan anses äga den omfattning, att den kan jämföras med en ämneslärarinnas vid allmänt läroverk.

I sak lärar ett sådant utbyte, när det gäller biträdande föreståndarinnor, få anses skäligt. I läroanstalter, som i avseende på lärjungarnas antal nått en starkare utveckling, är det givetvis från uppfostrans synpunkt av vikt, att den ordinarie föreståndar-

rinnan eller föreståndaren har ett biträde vid sin sida. Om nu vid en sådan utveckling skolan ställes i valet mellan att utse en ny ordinarie föreståndarinna och avlöna denna efter stadgade grunder eller att fortfarande nöja sig med *en* föreståndarinna eller föreståndare, skulle måhända mången gång de ekonomiska förhållandena medföra, att skolans ledning bleve sämre, än den bort vara. Från denna synpunkt synes det nu på vissa håll rådande systemet med biträdande föreståndarinnor, som behålla en del av sin undervisning och avlönas såsom ämneslärarinnor, vara till nytta. Genom anställande av en biträdande föreståndarinna möjliggöres jämväl för föreståndarinnan att åtaga sig en mer omfattande undervisning, än eljest vore möjligt.

Överstyrelsen håller likväl före, att dessa biträdande föreståndarinnor, om de skola betraktas såsom ämneslärarinnor, böra äga en undervisningsskyldighet, som icke i någon avsevärd grad skiljer dem från ämneslärarinnor. I detta avseende tillåter sig överstyrelsen meddela, att överstyrelsen vid prövning av ansökningar om uppflyttning i högre lönegrad plägar låta biträdande föreståndarinnor tillgodoräkna sig en minskning i undervisningsskyldighet per vecka av ungefär 5 timmars omfattning. Enligt vad de lämnade uppgifterna utvisa, ha under år 1913 endast två biträdande föreståndarinnor haft än större nedsättning i sin undervisningsskyldighet än den nyssnämnda.

Det är enligt överstyrelsens mening angeläget för skolorna, att ingen förändring i den praxis, som överstyrelsen tillämpat med avseende på storleken av biträdande föreståndarinnas undervisningsskyldighet, göres erforderlig. De enskilda läroanstalternas ekonomi är i regel sådan, att de endast med svårighet få inkomster och utgifter att gå ihop, varför de allra flesta knappast kunna bära den utgift, som skulle uppstå genom nödvändigheten att avlöna biträdande föreståndarinnor på samma sätt som föreståndarinnan. För den händelse Kungl. Maj:t i anledning av den väckta frågan skulle finna för gott utfärda närmare bestämmelser i berörda avseende, tillåter sig därför överstyrelsen framhålla såsom önskvärt, att dessa bestämmelser måtte gå i samma riktning som den av överstyrelsen följda praxis, så att för en ämneslärarinna, som därjämte tjänstgör såsom biträdande föreståndarinna, en tjänstgöring omfattande minst 15 timmars undervisning i veckan måtte godtagas såsom full tjänstgöring.

Riksdagens ovannämnda skrivelse den 18 maj 1915 innehöll i nu förevarande avseende följande uttalande:

Det syntes riksdagen böra tagas i övervägande, i vad mån en jämkning i den ämneslärarinna åliggande undervisningsskyldighet kunde vara av omständigheterna påkallad i det fall, att lärarinnan tillika tjänstgjorde såsom biträdande föreståndarinna. Utan att nu närmare ingå på prövning av denna fråga hade riksdagen velat uttala, att den nedsättning i undervisningsskyldigheten av 5 timmar i veckan, som överstyrelsen i sådant fall i annat sammanhang låtit vederbörande tillgodokomma, även syntes kunna ifrågasättas för de fall, som av revisorerna framhållits såsom anmärkningsvärda, nämligen i fråga om statsbidrags utgående till ämneslärarinna, som tillika tjänstgjorde som biträdande föreståndarinna. Och ville riksdagen framhålla önskvärdheten därav, att en jämkning i berörda avseende av nu gällande bestämmelser måtte komma till stånd.

Läroverksöverstyrelsen, som anbefalldes inkomma med utlåtande i anledning av riksdagens skrivelse, avgav sådant utlåtande den 20 september 1915.

Överstyrelsen vidhöll däri vad överstyrelsen anfört i förutnämnda utlåtande den 16 januari 1915. Om ock de ifrågavarande bestämmelserna i 1909 års kungörelse kunde anses oklara, torde dock ett utbyte av biträdande föreståndarinnas tjänstgöringstimmor, på sätt överstyrelsen vedertagit, anses skäligt. Till förekommande av missbruk borde emellertid föreskrivas, att överstyrelsens medgivande i varje fall borde inhämtas för att ämneslärarinna, till vars avlöning statsbidrag begärdes, skulle såsom biträdande föreståndariinna få sin undervisningsskyldighet nedsatt med högst 5 veckotimmor.

Överstyrelsen hemställde, att förutnämnda punkt 4 i avdelningen A av 1909 års kungörelse måtte erhålla ett tillägg av följande innehåll: dock må för ämneslärarinna, som tillika tjänstgör såsom biträdande föreståndarinnor, med läroverksöverstyrelsens medgivande den för full tjänstgöring eljest erforderliga undervisningsskyldigheten kunna minskas med högst fem veckotimmor.

Statskontoret har i utlåtande den 28 oktober 1915 förklarat sig för sin del icke hava något att erinra mot läroverksöverstyrelsens föreliggande förslag.

Ej heller jag finner anledning till erinran mot förslaget.

Departement-
schefen.

II. Statsunderstöd för en »nionde klass» vid vissa enskilda läroanstalter.

En bland de nyare företeelser inom vårt skolväsen, vilka lätt falla i ögonen, är, att antalet vid skolorna utexaminerade studenter är i starkt stigande. Jag torde till belysande av detta förhållande få nämna, att enligt föreliggande statistiska uppgifter antalet utexaminerade studenter utgjorde år 1905 1,322, därav 1,214 manliga och 108 kvinnliga, år 1910 1,544, därav 1,357 manliga och 187 kvinnliga, samt år 1915 1,936, därav 1,649 manliga och 287 kvinnliga.

Statsunder-
stöd för en
»nionde
klass» vid
vissa enskilda
läroanstalter.

Om man med någon betänksamhet följer denna stegring av studentantalet i dess helhet, torde man ej heller undgå att med en viss tveksamhet betrakta den särskilda sida av densamma, som betecknar ökningen av antalet årligen utexaminerade kvinnliga studenter. Oförbehållsamt giver man ju sitt fulla erkännande åt det bildningssökande, som torde utgöra en kraftig drivfjäder till sagda ökning. Men måste man icke draga i tvivelsmål lämpligheten ur samhällsnyttans synpunkt, att

de kvinnor, som önska förskaffa sig en bildning, utöver vad den vanliga flickskolan giver, äro hänvisade till att göra detta genom att inrikta sig på studentexamen och sålunda bliva delaktiga av en undervisning, som icke tager och icke kan taga någon hänsyn till kvinnans särskilda danning, läggning och uppgifter?

Synbarligen hava dylika tvivelsmål föresvävat de motionärer, som år 1912 i motioner, avgivna i riksdagens båda kamrar, yrkade på en sådan ändring av gällande bestämmelser rörande statsunderstöd åt enskilda läroverk, att dels enskilda flickskolor skulle kunna få understöd för en överbyggnad på flickskolan med teoretisk och praktisk undervisning i ämnen, särskilt viktiga för kvinnans verksamhet inom familj och hem, dels ock visst understöd skulle kunna tillkomma enskild samskola, som bredvid gymnasiet ägde en särskilt för flickor avsedd linje, motsvarande flickskolornas två översta klasser, och utöver dem en överbyggnad i samma riktning som den nyss nämnda vid flickskolan.

Motionärerna avsågo alltså att för unga kvinnor bereda ökad möjlighet till fortsatta studier i sådana ämnen, som mera direkt sammanhänge med kvinnans uppgifter inom familjen och hemmet, såsom maka och moder. Såsom teoretiska ämnen, i vilka därvid borde meddelas undervisning, nämndes psykologi och etik med tillämpning på uppfostran, hälsolära utöver vad på tidigare stadier kunnat meddelas, ekonomisk samhällslära samt sådana delar av gällande rätt, vilka mera omedelbart beröra kvinnan. På den praktiska sidan åter skulle ingå: barnavård, sjukvård, sömnad, vävnad och matlagning.

Motionärerna anmärkte, att särskilt understöd för den ifrågasatta utvidgningen av den högre flickskolans och samskolans program skulle icke blott för dessa läroverk och deras lärjungar hava ekonomisk betydelse, utan även för föräldrar och för den kvinnliga ungdomen markera, att staten intresserade sig för en på specifikt kvinnliga uppgifter riktad högre kvinnobildning icke mindre än för utbildning av kvinnliga studenter.

I avgivet utlåtande över motionärernas förslag förklarade sig statsutskottet visserligen vara ense med motionärerna därutinnan, att kunskap i ovan berörda ämnen måste tillmätas synnerligen stor betydelse. Statsutskottet ansåg förty motionernas syfte beaktansvärt. De kunde dock ej anses lämna den fullständiga utredning i ämnet, som vore en nödvändig förutsättning för ett beslut i föreslagen riktning. Särskilt ville utskottet erinra därom, att kostnadsfrågan och det möjliga behovet av anslagsökning ej blivit utredd. På grund därav kunde utskottet, som emellertid ansåge

frågan förtjänt av en närmare utredning, icke tillstyrka motionärernas förslag.

Riksdagen anslöt sig till utskottets uppfattning i frågan.

De tankar, som utgjorde underlag för motionärernas framställningar, hade redan vid tionde allmänna flickskolemötet i Falun år 1911 klätts i ord i ett föredrag, hållet av professorn vid Uppsala universitet J. A. Lundell. Under uttalande att våra skolor, både gosskolor och flickskolor, företedde brister i fråga om anslutning till livets krav, framhöll föredraganden, vad särskilt flickskolan anginge, att densamma, med alla sina förtjänster, dock gäve för litet av sådana färdigheter, som den blivande maken, modern och husmodern behövde i livet. Han föreslog därför, att den åttaåriga flickskolan skulle påbyggas med en nionde klass. Inrättandet av en sådan klass innebure, enligt Lundell, en enkel gärd av rättvisa mot flickorna, så till vida som den nioklassiga flickskolan därigenom bleve till omfånget fullkomligt likställd med den nioklassiga gosskolan, vilken förde till studentexamen.

I anslutning till Lundells föredrag och förmodligen icke utan inverkan av statsutskottets ovan anförda välvilliga uttalanden hava sedermera vid tre flickskolor och en enskild samskola överbyggnader i det syfte, som Lundell angav och förutnämnda motionärer upptagit, bragts till stånd. I slutet av år 1912 begärdes statsunderstöd för sådan påbyggnad dels vid Mathilda Halls skola för flickor i Göteborg, dels ock vid Göteborgs nya elementarläroverk för flickor. Uti infordrat utlåtande över ansökningarna härom förklarade sig läroverksöverstyrelsen i princip gilla syftet med de gjorda framställningarna, i det överstyrelsen ansåg sådana överbyggnader vara av stort värde för den kvinnliga utbildningen och utgöra ett viktigt led i vårt undervisningsväsen. Emellertid fann överstyrelsen önskvärt, att någon tids ytterligare erfarenhet inhämtades om dessa anordningars organisation, metoder och arbetsresultat, innan man skrede till att genom erforderliga författningsändringar möjliggöra särskilt understöd för desamma.

Kungl. Maj:t fann den 26 september 1913 de gjorda ansökningarna icke föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd.

Sedan ifrågavarande anordningar numera några år varit i verksamhet, hava vederbörande ansett sig kunna påräkna ett gynnsammare upptagande av yrkanden om understöd för desamma. Ansökningar om understöd hava ock inkommit från förut nämnda fyra läroanstalter, nämligen, förutom Mathilda Halls flickskola och Göteborgs nya elementarläroverk för flickor,

högre elementarskolan i Lund för flickor ävensom Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium (högre samskola).

Innan jag redogör för dessa ansökningars väsentliga innehåll, torde jag böra förutskicka en översikt över vissa bestämmelser, enligt vilka understöd ur det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk må tilldelas högre flickskolor samt högre goss- och samskolor. Bestämmelserna innefattas i avdelningarna D och E av förutnämnda nådiga kungörelse den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.

Statsunderstöd till högre flickskola må enligt punkten 7 i avdelningen D kunna utgå för år räknat, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan — för mindre antal klasser utgår ej understöd — med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar flera sådana klasser, med högst 5,200 kronor, varjämte skolan må kunna erhålla ett särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej överstigande 1,000 kronor. — Är skolan förbunden med gymnasium, omfattande minst tre årsklasser, må understödet kunna ökas, dock ej med högre belopp, för år räknat, än 2,000 kronor.

Bland villkoren för dessa statsunderstöds åtnjutande ingår, att kommun eller enskilda donatorer till skolans och gymnasiets uppehållande lämna bidrag, i värde för år räknat uppgående till minst samma belopp som motsvarande statsunderstöd.

Vid tillämpning av nu nämnda bestämmelser och då av de åtta årsklasser, som de högre flickskolorna i regel omfatta, fem gå utöver den egentliga folkskolan, komma, under förutsättning att av kommuner eller enskilda ej lämnas högre bidrag, än som motsvarar statsunderstödet maximalbelopp, statens och kommunens eller enskilda donatorers bidrag till enskild flickskola — frånsett vissa nu ej ifrågavarande bidrag till lärarinnors ålderstillägg och pensionering — att uppgå till högst 10,400 kronor, vartill för undervisning i huslig ekonomi kan komma ett belopp av högst 2,000 kronor.

Är skolan vidare förbunden med gymnasium, kan understödet inalles komma att utgöra 16,400 kronor.

Vad de högre goss- och samskolorna beträffar innefattas bestämmelserna om understöd åt dem i avdelningen E av ovannämnda kungörelse den 29 oktober 1909. Statsunderstödet — i fråga om dem ej förbundet med villkor om bidrag från kommun eller enskilda — kan enligt punkt 5 utgå, för år räknat, för det skolstadium, som i avseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor och för det skolstadium, som i nämnda avseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, varjämte särskilt understöd må kunna tillkomma dels enligt

särskilda bestämmelser läroverk, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, dels ock läroverk, som uppehåller på ändamålsenligt sätt anordnad undervisning i särskilt praktiska ämnen. I fråga om det understöd, läroanstalt i allmänhet kan komma att åtnjuta för det densamma i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, kan något bestämt årsbelopp icke angivas. Vad åter angår understödet för undervisning i särskilt praktiska ämnen kan det utgå för undervisning i huslig ekonomi med högst 1,500 kronor för år samt för undervisning i slöjd eller därmed jämförligt annat praktiskt arbete med högst 2,000 kronor för år.

Ur innehållet i de framställningar i förevarande ämne, som på sätt ovan nämnts ingivits från tre flickskolor, vill jag här sammanställa följande uttalanden.

Avgångsbetyg från en åttaklassig flickskola kunde numera få sig tillerkänt ett visst kompetensvärde lika med det, som avgångsbetyg från statens normalskola för flickor ägde. Därigenom hade för flickor, som genomgått högre flickskola, vissa möjligheter beretts för användande i det praktiska livet av förvärvade kunskaper och färdigheter. Behovet av en högre allmänbildning utöver vad den åttaklassiga flickskolan hunne meddela hade emellertid alltmera gjort sig gällande. Många föräldrar hade därför låtit sina döttrar avlägga studentexamen, då studentgymnasierna länge varit den enda överbyggnad på de kvinnliga läroverken, som stått till buds.

Numera hade emellertid andra överbyggnader kommit till stånd, med vilka man ville åstadkomma en utbildning i värde och anseende lika med den, som de nuvarande gymnasierna gäve, ehuru till arten olika. Sådana överbyggnader vore förtjänta av statens understöd. Särskilt med hänsyn till den överproduktion av studenter, kvinnliga och manliga, som nu förefunnes, borde väl alla utvägar begagnas, som kunde leda ungdomen in på andra banor än studentlinjen.

Den erfarenhet, man under de gångna åren erhallit i fråga om värdet av utbildningen vid nyssberörda överbyggnader, hade i alla avseenden varit god. Denna erfarenhet och de goda arbetsresultat man vunnit hade bestyrkt nyttan av ifrågavarande praktiska fortsättningsklass och manade till fortsatta försök. Klassen hade riktat mängen elevs och målsmans blick åt det praktiska hållet i stället för exempelvis student- eller lärarinneexamen. Vad den sistnämnda anginge avlades den för närvarande obestriddigen av alltför många unga flickor, även av sådana som saknade verkliga förutsättningar därför.

Då staten lämnade understöd åt teoretiska överbyggnader i vissa flickskolor, gymnasier, borde det tillkomma staten att ekonomiskt stödja även en överbyggnad, som lade tyngdpunkten vid husmoderlig utbildning.

Av flera skäl bleve den ifrågavarande fortsättningsklassen relativt dyr. Den krävde särskilda lokaler och särskild utrustning. Understödet till densamma finge därför sättas jämförelsevis högt.

På grund av anförda förhållanden har för vardera av de båda Göteborgsskolorna begärts ett årligt anslag av förslagsvis 1,000 kronor, att under åren 1916—1918 utgå för upprätthållande av fortsättningskursen.

Framställningen från högre elementarskolan i Lund för flickor åter går mera allmänt ut på åvägabringande av sådan ändring i gällande villkor för statsunderstöd till högre flickskolor, att särskilt understöd må kunna lämnas för en nionde klass, som utöver kursplanen för den åttaklassiga flickskolan lämnar teoretisk och praktisk undervisning i sådana ämnen, som mera direkt sammanhånga med kvinnans uppgifter inom hem och samhälle.

Vid ansökningarna äro fogade årsredogörelser, kataloger och läsordningar. Av dessa handlingar jämte i ärendet meddelade upplysningar frangår, att ifrågavarande klass vid de tre läroanstalterna uppehållits under läsåren 1912—1916, dock att densamma under läsåret 1914—1915 ej förefanns vid högre elementarskolan i Lund för flickor.

Såsom ämnen, vilka företrädesvis tillhöra den nionde klassens kurs, kunna enligt årsredogörelserna angivas: konsthistoria, litteraturläsning, engelska eller tyska språket, samhällslära, huslig ekonomi, sömnad och vävning, hälsolära, barnavård. I »samhällsläran» ingå föreläsningar över olika sociala ämnen. Den praktiska och teoretiska riktningens ämnen synas ställda i jämbördighet med varandra.

Lärjungeantalet i den nionde klassen inhämtas av följande sammanställning ur tillgängliga källor:

Läroanstalt.	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.	H. T.	V. T.
	1912	1913	1913	1914	1914	1915	1915	1916
Mathilda Halls skola för flickor i Göteborg	13	13	11	10	11	10	10	10
Göteborgs nya elementarläroverk för flickor	13	12	12	11	8	4	10	10
Högre elementarskolan i Lund för flickor	9	9	4	3	—	—	5	6

Jag kommer nu till framställningen från Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium. Styrelsen för nämnda läroanstalt har däri anført följande:

Vid vissa högre samskolor, bland dem Uppsala enskilda läroverk, hade man funnit av behovet påkallat att bredvid det egentliga gymnasiet, vilket ledde till studentexamen, för flickor, som icke ville taga studentexamen, ovanpå den sexklassiga realskolan inrätta en sjunde och åttonde klass, motsvarande de högre flickskolornas två översta klasser. Dessa två klasser bildade alltså ovanpå realskolan en särskild linje, parallell med gymnasiet men ett år kortare. Realskolan och de två klasserna mot-

svarade tillsammans en åttaklassig flickskola. En sådan linje hade sin särskilda uppgift och motivering bland annat därigenom, att avgångsbetyg från åttaklassig flickskola numera kunde av Kungl. Maj:t tillerkännas ett visst kompetensvärde lika med den kompetens, som förvärvades genom avgångsbetyg från statens normalskola för flickor. Genom nådig resolution, senast den 18 april 1914, hade avgångsbetyg från Uppsala enskilda läroverks åttonde klass fått sig ett sådant kompetensvärde tillerkänt. De kvinnliga elever i samskolans mellanklasser, som önskade förvärva sig sådan kompetens, kunde nämligen *icke* hänvisas att övergå till flickskola, då flickskolornas och samskolans lärokurser i klasserna 1—6 vore väsentligen olika och måste vara det. Visserligen kunde dessa flickor genom avläggande av studentexamen vinna motsvarande eller högre kompetens. Men det kunde väl knappast vara ett statsintresse att på detta sätt tvinga flickor att taga studentexamen. Efter nu gällande bestämmelser lämnades åt Uppsala enskilda läroverk för ifrågavarande två klasser, som motsvarade sjunde och åttonde klasserna vid högre flickskola, icke något statsunderstöd.

Under senaste tiden hade emellertid från olika håll framhållits som önskvärt, att för flickor, som ville förvärva sig kunskaper och färdigheter utöver vad den åttaklassiga flickskolan gäve, utväg därtill måtte beredas, utan att de nödgades taga en studentexamen, som icke gäve dem vad de som unga *kvinnor* måhända i första rummet ville hava och behöfde.

Med anledning därav hade, liksom vid några andra läroanstalter, vid Uppsala enskilda läroverk inrättats en nionde klass såsom överbyggnad på skolan. Syftet med inrättandet av denna klass hade icke kunnat tillgodoses inom de åtta vanliga klasserna. Detta hade ej varit möjligt utan reduktion av den allmänbildning, som den åttaklassiga flickskolan avsåge att giva. Och i så fall skulle det med ännu mera rätt än nu kunna heta, att den specifikt kvinnliga bildning, som flickskolan gäve, vore av lägre dignitet och att även för flickor en högre bildning, som skulle kunna jämföras med vad den manliga ungdomen finge, endast kunde vinnas genom studentexamen. Med den nu ifrågavarande överbyggnaden åter ville man vinna två till arten olika men i värde och anseende lika linjer.

Om den nionde klassens organisation och undervisning vid Uppsala enskilda läroverk upplyste i detalj en bifogad broschyr »Seminarieklass (9:de klass) för flickor vid Uppsala Enskilda Läroverk» samt läroverkets årsredogörelse. Namnet »seminarieklass» vore valt huvudsakligen med hänsyn till det arbetssätt, som för den nya klassen skulle vara karakteristiskt: klassen skulle genom sitt friare studiesätt och sitt betonande av elevernas självverksamhet påminna om universitetsseminarierna.

Då i den nya klassen ungefär halva tiden upptoges av praktiska ämnen och sådan undervisning i det hela vore dyrare än undervisning i läsämnen, emedan särskilda lokaler och särskild utrustning krävdes för varje särskilt ämne, vore det tydligt, att för en sådan klass erfordrades särskilt understöd. 1912 års motionärer hade ansett, att ett särskilt understöd å 2,000 kronor för en nionde klass vore behöfligt och skäligt, och erfarenheten vid Uppsala enskilda läroverk gäve vid banden, att det icke kunde sättas lägre, om ej upprättandet av en sådan klass skulle ofördelaktigt inverka på läroanstaltens budget i det hela.

Då enligt nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 till högre gosskola eller samskola kunde i grundanslag givas 15,000 kronor men Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium enligt nådig resolution den 25 april 1913 i sådant grundanslag åtnjöt blott 13,000 kronor, syntes intet formellt hinder möta att, med särskild hänsyn till

läroverkets nionde klass och med dess uppehållande förenade betydliga kostnader, bevilja ytterligare 2,000 kronor eller vad för denna klass kunde behövas.

Med år 1915 utginge den treårsperiod, för vilken i april 1913 understöden till högre goss- och samskolor fördelades. När skolstyrelsen nu hemställde om anslag under år 1915 för nionde klassen vid Uppsala enskilda läroverk, gällde det sålunda sista året av löpande period.

Fortsättningen av denna framställning gäller tiden efter år 1915.

För de gymnasialavdelningar, heter det, som utöver realskolans kurs beredde till studentexamen, beräknades enligt gällande bestämmelser särskilt anslag. För sjunde och åttonde klasserna, som motsvarade de högre flickskolornas två översta klasser, hade däremot de högre samskolorna intet statsunderstöd. Tillsammans med den nya nionde klassen bildade dessa klasser vid Uppsala enskilda läroverk en särskild linje bredvid studentlinjen, med lika lång kurs (3-årig), med teoretisk undervisning på samma nivå, vilken sålunda medförde kostnader motsvarande studentlinjens, med praktisk undervisning, som droge betydligt högre kostnader än den teoretiska. Från samhällsnyttans synpunkt finnes ingen anledning att högre skatta och med högre statsunderstöd främja den företrädesvis teoretiska utbildning, som ledde till studentexamen, än den högre kvinnobildning, syftande på viktiga samhällsuppgifter, som klasserna 7—9 gäve. Under nuvarande förhållanden, då en från nationalekonomisk och andra sociala synpunkter högst betänkelig överproduktion av studenter, både manliga och kvinnliga, vore förhanden, vore det väl snarare tvärtom. Staten måste begagna alla utvägar, som stode till buds för att leda ungdomen från studentlinjen till andra banor.

Det låge därför nära till hands att vid en högre samskola även i det yttre likställa klasserna 7—9 med studentgymnasiet samt anse och även benämna denna linje gymnasium, så till vida som den ville giva högre kvinnobildning på gymnasial nivå, medan det vanliga studentgymnasiet bortsåge från könsskillnaden. För flickgymnasiets organisation i det hela torde som grundsats böra gälla, att det ville giva högre allmänbildning, ej understigande vad den åttaklassiga flickskolan gäve, men därjämte tillgodose de speciella bildningsbehov, som sammanhängde med kvinnans ställning som sådan i familj och samhälle.

Efter vad ovan anförts borde flickgymnasiet anses lika viktigt som studentgymnasiet och följaktligen tillerkännas lika högt statsunderstöd. För ett flickgymnasium av ovan angivet slag — liksom för en nionde klass enbart — med stort utrymme för sådana nya praktiska ämnen som barnavård och kindergartnarbete, sjukvård och vävnad, behövdes i själva verket proportionsvis högre understöd, på samma sätt som särskilda understöd redan nu gaves för huslig ekonomi i flickskolan och för olika praktiska ämnen i (mellanklasserna av) högre goss- och samskolor. Styrelsen ville föreslå, att statsunderstödet sattes till 3,000 kronor för gymnasiet.

Framställningen slutade med begäran, att Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium måtte för år 1915, med särskild hänsyn till dess nionde klass, utöver redan beviljat grundanslag å 13,000 kronor erhålla ytterligare 2,000 kronor samt att sådan ändring i gällande bestämmelser måtte avvägbringas, att högre samskola måtte för ett treklassigt flickgymnasium, som icke ledde till studentexamen men utöver den åttaklassiga flickskolans vanliga kursplan i en nionde klass lämnade tillfälle till vidare

utbildning särskilt i sådana ämnen, som mera direkt sammanhängde med kvinnans uppgifter inom familj och hem, kunna få ett särskilt understöd å 3,000 kronor.

Över de nu omförmälda framställningarna har läroverksöverstyrelsen yttrat sig i två den 4 november 1915 avgivna utlåtanden. I det ena av dessa utlåtanden har överstyrelsen, med hänvisning till det andra, förklarat sig för närvarande förhindrad att tillstyrka bifall till de yrkanden, som framkommit från Mathilda Halls skola för flickor i Göteborg samt Göteborgs nya elementarläroverk för flickor.

I det andra av nämnda utlåtanden, vilket avgivits i anledning av de från Lund och Uppsala inkomna ansökningarna, yttrar läroverksöverstyrelsen:

Ifrågavarande underdåniga framställningar avsåge i huvudsak att vinna det allmännas ekonomiska stöd för upprättande eller upprätthållande av en på den åttaklassiga flickskolan vilande överbyggnad, avsedd att lämna tillfälle till vidare utbildning särskilt i sådana ämnen, som mera direkt sammanhängde med kvinnans uppgifter inom familj och samhälle. Behovet av en högre allmänbildning för den kvinnliga ungdomen, utöver vad den åttaklassiga flickskolan kunde meddela, hade hittills, bortsett från de tillfällen till en vidgad allmänbildning, som de högre lärarinneseminarierna i viss mån beredde, väsentligen blivit tillgodosett genom de gymnasier med studentexamen såsom mål, vilka efter hand upprättats i samband med en del högre flickskolor och samskolor. Kvinnliga studerande avlade ock studentexamen i för varje år växande antal, såsom framginge av vid utlåtandet fogad tabell med hithörande siffror. Medan ifrågavarande antal år 1905 uppgick till 108, hade det år 1914 vuxit till 270 eller med 150 %. Om ock detta kunde till en viss grad synas naturligt, hade man dock anledning att betvivla, att de anförda uppgifterna vittnade om en fullt sund utveckling.

Huruvida tillströmningen till studentexamen i nämnvärd grad skulle kunna avledas genom ett förstärkande av den med gymnasierna jämnlöpande bildningslinjen vid flickläroverken, vore visserligen ganska osäkert, men även oberoende av denna synpunkt syntes det vara lämpligt och riktigt, att det allmänna skänkte sitt stöd åt strävanden att skapa och utveckla en mera efter det praktiska livets behov anpassad bildningslinje för den kvinnliga ungdomen. Det vore visserligen enligt överstyrelsens mening i och för sig ej önskvärt att över hövan utsträcka skoltidens längd, men då det ej torde vara möjligt att utan reduktion av den allmänbildning, som den åttaklassiga flickskolan avsåge att giva, inom denna vinna större utrymme för praktisk utbildning på specifikt kvinnliga arbetsområden, torde möjlighet härtill kunna beredas endast genom en påbyggnad av den egentliga flickskolan.

Under de senare åren hade en överbyggnad av ifrågavarande art på flickskolans åttonde klass, en nionde årsklass, upprättats vid några läroanstalter. Ehuru dessa klasser vid de olika läroanstalterna skilde sig i anordningarnas detaljer, avsåge de i huvudsak att leda till samma mål. De överensstämde däri, att de i läroplanen upptog såväl teoretiska som praktiska ämnen, och ville speciellt meddela sådana kunskaper och färdigheter, som vore viktiga för kvinnors verksamhet inom hem och samhälle.

Något särskilt statsunderstöd för dessa fortsättningsklasser hade hittills icke lämnats och i enlighet med gällande författning rörande statsunderstöd till enskilda läroanstalter ej kunnat lämnas. Emellertid hade överstyrelsen, när den haft att föreslå fördelning av anslag till sådana läroanstalter, tagit hänsyn till förekomsten vid läroanstalt av dylik fortsättningsklass.

Numera vunnit erfarenhet syntes överstyrelsen tala för, att möjlighet borde beredas för beviljande av särskilt understöd. Då anordnandet av en sådan fortsättningsklass vore förbundet med stora kostnader, som icke lämpligen kunde i sin helhet täckas genom lärjungarnas terminsavgifter, vore det uppenbart, att skolorna för dess upprätthållande behövde understöd. Överstyrelsen vore tillika benägen att instämma med motionärerna i denna fråga vid 1912 års riksdag, då de framhölle, att särskilt understöd för den ifrågakommande utvidgningen av den högre flickskolans och samskolans program skulle ej blott hava ekonomisk betydelse för dessa läroverk och deras lärjungar; det skulle jämväl markera, att staten intresserade sig för en på specifikt kvinnliga uppgifter riktad högre kvinnobildning.

I överensstämmelse med den allmänna uppfattning i föreliggande fråga, som överstyrelsen sålunda antytt, ansåge sig överstyrelsen därför böra tillstyrka, att gällande författningar om villkoren för understöd till enskilda läroanstalter ändrades i den riktning, som de föreliggande underdåniga framställningarna avsåge.

Vad beträffade beloppet av det statsunderstöd, som borde kunna medgivas för en sådan fortsättningsklass, ville överstyrelsen erinra därom, att enligt bestämmelserna i nämnda kungörelsen den 29 oktober 1909 statsunderstöd till högre flickskola, som omfattade mer än fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, kunde, för år räknat, utgå med högst 5,200 kronor. Då den högre flickskolan i regel omfattade fem sådana klasser, utginge således statsunderstödet med högst omkring 1,000 kronor för varje årsklass. Vore skolan förbunden med gymnasium, kunde understödet ökas med högst 2,000 kronor för år under förutsättning bland annat, att gymnasiet omfattade minst tre årsklasser. På varje sådan årsavdelning komme sålunda ett understöd av högst 667 kronor för år. Då undervisningen i den nionde klassen, om den anordnades sådan den borde vara, torde medföra relativt stora kostnader, syntes det emellertid rättvist, att understödsbeloppet till nämnda klass utginge med ungefär samma belopp som anslaget till var och en av de för närvarande statsunderstödda flickskoleklasserna eller med högst 1,000 kronor för år och detta på samma villkor som statsunderstöd till högre flickskolor i övrigt, d. v. s. under förutsättning bland annat, att kommun eller enskilda donatorer bidroge med samma belopp. Ett så avvägt understödsbelopp föreslogs av motionärerna i denna fråga vid 1912 års riksdag.

Vad anginge de högre samskolorna hade vid flertalet statsunderstödda sådana skolor, nämligen vid Sofi Almqvists samskola och Whitlockska samskolan i Stockholm, Djursholms samskola, Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium samt Göteborgs högre samskola, för flickor, som ej önskade avlägga studentexamen, vid sidan av gymnasiet upprättats en eller två särskilda flickklasser, som förde fram lärjungarna till samma bildningsmål som den åttaklassiga flickskolan. I föreliggande framställning från styrelsen för Uppsala enskilda läroverk gjordes gällande, att de högre samskolorna ej erhöles något särskilt statsunderstöd för nämnda flickskoleklasser, varför ändring i nu gällande bestämmelser för statsunderstöd till högre samskolor ifrågasattes i syfte att möjliggöra särskilt statsunderstöd såväl till dessa klasser som till en på dem byggd nionde fortsättningsklass. Med avseende härpå ville överstyrelsen framhålla, att överstyrelsen vid prövning av de särskilda ansökningarna om statsunderstöd till ifrågakommande

rande läroanstalter tagit hänsyn jämväl till antalet förefintliga årsklasser och sålunda även till nyssnämnda flickskoleklasser, när det gällt att avväga och föreslå anslagsbeloppen till de olika skolorna. Då härtill komme, att de till de högre samskolorna utgående understödsbeloppen vore jämförelsevis betydande, varförutom dessa skolor erhöles avsevärda understödsbelopp för anlitande i större omfattning av manliga lärarkrafter, funne sig överstyrelsen ej kunna tillstyrka någon ändring i gällande författningsbestämmelser i syfte att bereda dessa läroanstalter särskilt understöd för årsklasser av samma art och på samma undervisningsstadium som den åttaklassiga flickskolans sjunde och åttonde klass. Däremot ansåge överstyrelsen på ovan anförda grunder, att bestämmelserna om statsunderstöd till högre samskolor borde underkastas sådan ändring, att högre samskola kunde erhålla särskilt statsunderstöd för en årsklass, jämställd med den nionde klassen vid en högre flickskola. Då statsunderstöd till högre samskola ej förutsatte motsvarande bidrag av kommun eller enskilda, borde understödsbeloppet för ifrågavarande klass vid sådan läroanstalt sättas till högst 2.000 kronor för att motsvara anslagsbeloppet högst 1.000 kronor i fråga om högre flickskola.

Beträffande den nionde klassens karaktär och uppgift syntes det överstyrelsen vara angeläget att förebygga, att den vid sin undervisning allt för mycket följde riktlinjerna för de klasser, på vilka den närmast byggde. Klassen borde, såsom man ock i allmänhet syntes eftersträva, med avseende på både läroämnen och undervisningsmetoder syfta till en praktisk utbildning och svara mot lärjungarnas mognare ålder. Att läroplanen för klassen upptog fördjupade studier i ett eller annat allmänbildande ämne och något av de stora kulturspråken torde av flera skäl vara lämpligt, men i övrigt syntes de vanliga skolämnena böra vika för teoretisk och praktisk utbildning i ämnena av särskild betydelse för kvinnans uppgifter. Vid undervisningen torde föreläsningar, föredrag av lärjungar, besök på anstalter, vilkas verksamhet stode i mera direkt samband med klassens läro- och övningsämnen, och andra mera fria undervisningsformer böra komma till användning. För att främja en undervisning av här antydd art torde bland villkoren för sådan fortsättningsklass böra föreskrivas, att undervisningen skulle bedrivas efter läro- och timplan, som blivit godkänd av överstyrelsen, varjämte man borde uppställa fordran på ett visst minimiantal av lärjungar i klassen; i analogi med motsvarande villkor för statsunderstöd till flickskolornas gymnasialavdelningar torde böra krävas, att klassen hade minst 6 lärjungar.

De understödsbelopp, som kunde komma att tagas i anspråk för den omhandlade fortsättningsklassen, därest överstyrelsens förslag till bestämmelser för dylikt understöd vunne avseende, syntes åtminstone för de allra närmaste åren sammanlagt ej komma att uppgå till mer än några få tusen kronor. Emellertid vore det särskilda anslaget till de högre flickskolorna så hårt anlitat, att medel för berörda ändamål svårligen kunde erhållas från detta anslag. Däremot torde de överskott, som uppstått på övriga anslagstitlar under det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk, tills vidare lämna tillgång till medel för ifrågavarande understöd utan förhöjning av anslaget. En sådan förhöjning, om ock till mindre belopp, syntes dock längre fram under anslagsperioden bliva erforderlig, i händelse praktisk fortsättningsklass komme att upprättas vid något större antal läroanstalter.

I sin föreliggande framställning anhölle styrelsen för Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium, att Kungl. Maj:t tacktes för år 1915 tillerkännen läroanstalten, med särskild hänsyn till dess nionde klass, utöver redan beviljat grundanslag å 13,000 kronor ytterligare 2,000 kronor. Under hänvisning till vad överstyrelsen ovan anför beträffande avvägandet av anslagen till de högre samskolorna funne sig överstyrelsen

jämväl med hänsyn till det förhållandet, att klassen i fråga läsåret 1915—1916 endast omfattade 4 lärjungar, förhindrad att tillstyrka nådigt bifall till framställningen i berörda avseende.

Under återopande av vad överstyrelsen sålunda anfört har överstyrelsen framställt förslag till ändringar i 1909 års omförmälda kungörelse i det syfte, som i överstyrelsens utlåtande angivits.

Statskontoret har i infordrat, den 25 november 1915 avgivet utlåtande i detta ärende anfört:

Det gemensamma reservationsanslaget till privatläroverk utvisade vid nedan nämnda års ingång följande behållningar, nämligen:

	År 1912.		År 1913.		År 1914.		År 1915.	
	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.	Kronor.	öre.
Enskilda mellanskolor.....	—	—	—	—	4,560	—	7,220	—
Högre flickskolor	7,361	61	10,758	54	12,596	04	7,383	54
Högre goss- och samskolor	3,066	73	5,566	73	16,695	72	28,912	53
Enskilda lärarinneseminarier	1,500	—	1,750	—	1,750	—	3,000	—
Summa för det gemensamma reservationsanslaget	11,928	34	18,075	27	35,601	76	46,516	07

Härav framginge, att reservationerna å anslaget under förenämnda år oavbrutet ökats till det belopp av 46,516 kronor 7 öre, desamma utgjorde vid 1915 års början. I betraktande härav och då enligt läroverksöverstyrelsens beräkning det nu ifrågasatta statsunderstödet till en praktisk fortsättningsklass för flickor vid vissa enskilda läroverk skulle komma att under de närmaste åren kräva en utgift av endast några få tusen kronor, torde beviljandet av berörda statsunderstöd icke behöva för närvarande påkalla någon höjning av ovanberörda i riksstaten uppförda anslag.

Sedan numera år 1915 gått till ända, har det ansetts önskligt att erhålla kännedom om huru förhållandena beträffande i statskontorets utlåtande omförmälda anslag gestaltade sig vid 1916 års ingång. På grund av framställd begäran har härom från statskontoret lämnats följande meddelande, innefattande en approximativ beräkning av behållningen å det gemensamma reservationsanslaget VIII F. 17. Privatläroverk, vid utgången av år 1915.

Enligt de uppgifter, som för närvarande föreligga angående i statskontoret och i länen gjorda utanordningar under år 1915, utvisade nedannämnda anslag vid utgången av sagda år följande behållningar, nämligen:

VIII. F. 17. a.	Enskilda mellanskolor	kronor	12,140: 24
c.	Högre goss- och samskolor	>	54,736: 56
d.	Enskilda lärarinneseminarier	>	6,750: —
	eller tillsammans kronor		73,626: 80

medan däremot å anslaget VIII. F. 17. b. Högre flickskolor, till följd av överanvisning uppstått en brist å.....	kronor	9,628:96
vadan behållningen å det gemensamma reservationsanslaget VIII. F. 17. Privatläroverk, vid utgången av år 1915 utgjorde	»	63,997:84

Av vad jag redan yttrat torde vara tydligt, att jag vill lämna de framställda förslagen, med hänsyn till deras allmänna syfte, mitt understöd. Jag ansluter mig därvid till läroverksöverstyrelsens mening även rörande detaljerna. Vad man särskilt bör fasthålla är, att läroplanerna för den nionde klassen skola giva densamma en karaktär, som bestämt skiljer den såväl från den åttaklassiga flickskolan i allmänhet som från de klasser med väsentligen teoretisk eller väsentligen praktisk läggning, som förekomma vid vissa skolor. De grundsatser, som skola vara ledande vid läroplanernas fastställande, kunna uttryckas sålunda: 1) de praktiska ämnena böra tillmätas minst samma tid som de teoretiska; 2) ämnena böra vara sådana, som äro särskilt viktiga just för kvinnans verksamhet inom familj och hem. För att betrygga klassens ändamålsenliga anordning i enlighet med dessa grundsatser bör läro- och timplan för klassen vara godkänd av läroverksöverstyrelsen.

Överstyrelsen har funnit det vara osäkert, huruvida ett upprätthållande av ifrågavarande nionde klass skall kunna i nämnvärd grad minska tillströmningen till studentexamen. Man kan dela denna uppfattning men likväl, såsom överstyrelsen själv, ej därav låta sig avhållas från att söka stödja de strävanden, som fått sitt uttryck i upprättandet av nämnda klass. Studentexamen har ju ett starkt övertag genom den kompetens till inträde å åtskilliga banor, densamma skänker. Men den omständigheten, att staten giver understöd åt den nionde klassen, skall så småningom öka dess värde i den allmänna meningen, och det är att hoppas, att åtminstone många av de unga kvinnor, som eljest uteslutande av begär efter en högre bildning utöver den, som den åttaklassiga flickskolan skänker, skulle avlägga studentexamen, komma att dragas över till den nionde klassen.

För understöd till densamma erfordras ändringar i 1909 års förutnämnda kungörelse. Det förslag härom, jag i det följande kommer att framställa och vilket bör föreläggas riksdagen, överensstämmer i det närmaste med det av läroverksöverstyrelsen framlagda förslaget. Någon ökning av vederbörande statsanslag erfordras, såsom inhämtas av statskontorets yttrande, för närvarande icke.

Departement-
schefen.

III. Reglering av de enskilda högre lärarinneseminariernas antal m. m.

Reglering av
de enskilda
högre
lärarinnesemini-
ariernas
antal m. m.

1909 års ovannämnda kungörelse innehåller under avdelningen F särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier.

Enligt mom. 1 i denna avdelning må av anslaget till enskilda lärarinneseminarier kunna utgå understöd till enskilt seminarium, som har till ändamål att utbilda lärarinnor för undervisningen vid högre flickskolor och annan därmed jämställd undervisning.

I mom. 2 föreskrives, att seminariet skall omfatta minst två årsklasser och i avseende på inträdesfordringarna förutsätta minst det kunskapsmått, högre flickskola, som är berättigad till statsunderstöd, avser att bibringa.

Mom. 6 är av följande innehåll:

Statsunderstöd till enskilt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknat, med högst 2,500 kronor för varje läsavdelning.

De anstalter, som under senaste treårsperiod, 1913—1915, haft understöd ur anslaget till enskilda lärarinneseminarier, hava varit:

Anna Sandströms högre lärarinneseminarium i Stockholm,

Privata högre lärarinneseminariet i Stockholm,

Högre lärarinneseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg,

Privata högre lärarinneseminariet i Lund.

Anstalterna, vilka var och en haft tre årsklasser, fingo för nämnda treårsperiod sig tilldelade årsunderstöd av 7,500 kronor vardera, tillhopa 30,000 kronor eller samma belopp som nyss nämnda anslagssumma enligt stat. Uttrycket »läsavdelning» i nyss omförmälda mom. 6 har härvid, liksom tillförene vid dylika understöds beviljande, tolkats såsom liktydigt med »årsavdelning».

Sedan anmält blivit, att privata högre lärarinneseminariet i Lund på grund av kännbar övertalighet av seminarieutbildade lärarinnor med högre kompetens icke för läsåret 1914—1915 intagit någon ny första avdelning, förklarade Kungl. Maj:t, med anledning av gjord ansökning, genom nådigt beslut den 28 november 1914 hinder icke möta för seminariet att för sagda läsår åtnjuta det seminariet beviljade statsunderstödet med 2,500 kronor för vardera av andra och tredje årsklasserna. Vid nämnda seminarium har ej heller för läsåret 1915—1916 någon första avdelning upprätthållits. Och enligt vad jag nu fått mig meddelat, har seminariets styrelse, som i en till läroverksöverstyrelsen ingiven ansökning först begärt understöd för treårsperioden 1916—1918, sedermera återkallat denna an-

sökning utom vad angår vårterminen 1916. Det vill således synas som styrelsen för närvarande vore betänkt på att nedlägga seminariets verksamhet.

Förutom ovannämnda enskilda lärarinneutbildningsanstalter finnes ännu en anstalt med samma syfte, nämligen en statsinstitution, högre lärarinneseminariet i Stockholm.

Det är ej blott genom anslag, staten lämnat de enskilda lärarinneseminiarierna sitt stöd, utan avgångsbetyg från dem hava av Kungl. Maj:t genom särskilda resolutioner erhållit visst kompetensvärde. Kungl. Maj:t har nämligen medgivit, att vederbörande föreståndare för seminarierna finge under viss för varje gång beständ period med de elever, som genomgått högsta seminarieklassen, anställa avgångsprövning medförande de rättigheter och förmåner, som i fråga om avgångsexamen från högre lärarinneseminariet i Stockholm vore stadgade, dock med visst undantag, som i detta ärende ej är av betydelse att omnämna, ävensom med de elever, som genomgått andra seminarieklassen, anställa avgångsprövning, medförande rätt, jämlikt bestämmelser i ovannämnda kungörelse den 29 oktober 1909, till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad såsom ämneslärarinna vid enskild statsunderstödd läroanstalt enligt den löneskala, som utgår från en grundlön av 1,200 kronor.

De enskilda lärarinneseminiarierna hava haft en viktig uppgift att fylla. Utan dem skulle de enskilda flick- och samskolorna länge haft svårt att tillgodose sitt behov av väl utbildade och skolade lärarinnor. Sedan någon tid har emellertid det spörsmålet förnummits, huruvida icke antalet utexaminerade elever från statens högre lärarinneseminarium och de motsvarande enskilda seminarierna vore alltför stort i förhållande till de lärarinneplatser, som behövde fyllas. Och allvarliga olägenheter av en eventuell överproduktion på detta område hava påpekats. Farhågorna för ett sådant sakernas tillstånd hava givit upphov till den tanken, att antalet av de enskilda seminarier, som åtnjöte statsunderstöd, möjligen vore onödigt stort och kunde tåla någon inskränkning. Inför Kungl. Maj:t torde denna tanke först hava fått ett synligt uttryck i en underdånig skrivelse den 3 april 1913, däruti läroverksöverstyrelsen avgav förslag om statsunderstöd till de fyra ovannämnda enskilda lärarinneseminiarierna för treårsperioden 1913—1915, vilket understöd sedermera beviljades dem genom nådigt beslut den 25 april 1913. I denna skrivelse anförde nämligen överstyrelsen, att överstyrelsen med en viss tvekan föreslagit understödets utgående för *hela* treårsperioden. Det syntes kunna sättas i fråga, huruvida ett så stort antal enskilda seminarier som de fyra till understöd föreslagna under hela den nämnda tidsperioden kunde anses motsvara ett förefintligt behov.

Denna överstyrelsens tvekan grundade sig på en av överstyrelsen verk-

ställd utredning angående från sagda seminarier samt statens högre lärarinneseminarium utexaminerade elevers första anställning såsom lärarinnor under de då sistförflutna fyra åren. Utredningen gav vid handen, att allt ifrån år 1910 ett årligen växande antal från sagda seminarier utexaminerade lärarinnor icke vunnit omedelbar anställning i skola.

Läroverksöverstyrelsen erhöll särskild anledning att ägna detta förhållande ytterligare uppmärksamhet, då överstyrelsen hade att yttra sig över de enskilda seminariernas ansökningar om förnyad rätt att utfärda avgångsbetyg medförande så kallad högre kompetens, d. v. s. betyg vid avgångsprövning efter tredje klassens genomgående. I samband med prövningen av dessa ansökningar lät överstyrelsen verkställa en utredning angående årliga tillgången av lärarinneplatser vid de under överstyrelsen ställda läroanstalterna under läsåren 1910—1912. Denna utredning syntes, enligt vad överstyrelsen i underdånig skrivelse den 8 april 1914 framhöll, giva vid handen, att under nämnda period från de högre lärarinneseminarierna utexaminerats ett avsevärt större antal lärarinnor än vad som för förenämnda skolors behov syntes erforderligt. Det kunde därför ifrågasättas, att åtminstone något seminarium ej skulle erhålla den begärda kompetensen. Emellertid syntes det överstyrelsen, bland annat på den grund att statsunderstöd för åren 1913—1915 redan beviljats samtliga de då förevarande seminarierna, vara riktigast, att den begärda förmånen medgäves samma läroanstalter till och med vårterminen 1916.

Så skedde ock genom nådig resolution den 24 april 1914.

I ovannämnda skrivelse den 8 april 1914 framhöll överstyrelsen såsom sin uppfattning, att frågorna om förnyat understöd och förnyad kompetens för de enskilda seminarierna borde upptagas i ett sammanhang, när statsunderstöd söktes för numera ingången ny period. Från två håll hava nu till Kungl. Maj:t inkommit framställningar, vilka givit överstyrelsen anledning att redan före framläggande av förslag beträffande nyss omförmälda två frågor återkomma till spörsmålet om en inskränkning av de statsunderstödda seminariernas antal. Vissa detaljer rörande understöd åt enskilda lärarinneseminarier hava därvid kommit på tal.

En av nyss nämnda framställningar är i en skrivelse den 3 november 1914 gjord av medlemmar av styrelsen för privata högre lärarinneseminarier i Lund och innehåller följande:

Faran av en växande övertalighet av utexaminerade lärarinnor med högre seminarieutbildning hade numera blivit så aktuell, att det syntes omöjligt eller ansvarslöst att för närvarande låta seminariet fortsätta sin verksamhet. Inför utsikten av seminariets nedläggande ville sökandena hemställa, huruvida i anledning därav från statens sida någon åtgärd kunde vidtagas.

En stigande svårighet för de utexaminerade eleverna att vinna anställning hade visat, att farhågorna för övertalighetens tillväxt ej saknade grund. Ännu så länge mildrades visserligen denna svårighet därigenom, att s. k. guvernantsplatser stode till buds, men vad som därigenom uppnåddes motsvarade icke vad eleverna gjort sig grundad beräkning på efter en så lång och kostsam kurs; icke heller motsvarade det den uppgift, seminariet för sig uppställt, sannolikt icke heller den avsikt, riksdagen haft med det beviljade anslaget. Det synnerligen stora antalet av sökande även till lägre avlönade skolplatser vittnade nogsamt om befintligheten av ett stort överskott icke anställda lärarinnor.

Besinningen bjöde att överväga, huruvida icke en sådan situation kunde vara av övergående natur, men att man i detta fall icke borde hängiva sig åt en sådan förhoppning, därom bure redan av läroverksöverstyrelsen gjorda undersökningar och faktiska förhållanden alltför tydligt vittne.

Det hade också varit på grund av dessa undersökningar och faktiska förhållanden, som sökandena tills vidare uppgivit sin önskan att i väntan på bättre tider hålla seminariet i gång, även med ekonomisk uppoffring.

Det nu anmärkta förhållandet medförde ej blott för de utexaminerade lärarinnorna svåra följder, vilka i och för sig vore behjärtansvärda, utan komme även att för själva seminariet utbildningen verka menligt.

I och med det att inträdesansökningarna bleve färre, vilket oundvikligen och faktiskt följde med överproduktionen, frestades seminarierna att utan strängare gallring antaga de sökande, som erbjöde sig, så att förutsättningarna nedbringades till det minimum, som kunde garanteras genom de stadgade inträdesfordringarna. Förr, medan ofta endast hälften av ansökningarna kunde bifallas, skedde urvalet *efter* anmälan och uteslutande med hänsyn till de sökandes förutsättningar för banan; nu skedde urvalet *före* anmälan och på grund av allehanda ovidkommande omständigheter, framför allt graden av förmögenhet — eller bekymmerslöshet. Men en försämring av elevmaterialalet sänkte givetvis undervisningens nivå och medförde mindre god rekrytering av lärarinnekåren. Denna försämring kunde ingen inträdesexamen förekomma, så snart antalet anmälningar sjunkit till eller under det antal, seminariets ekonomi förutsatte.

Den skada, som komme av sämre elevmaterial och därav följande försämring av utbildningen, måste småningom komma att drabba statens eget högre lärarinneseminarium lika väl som landets privata högre lärarinneseminarier. För dessa senare tillkomme därjämte vådan av en försvagad ekonomi, beroende som de vore i första rummet av elevavgifterna, vilka utgjorde omkring tre fjärdedelar av deras inkomster.

Åtskilliga av de åtgärder, som från seminariernas sida kunde till hävande av denna brist tänkas vidtagna, vore allt annat än tillräddliga. Seminarierna kunde nödgas minska lärararvodena, vilket vore synnerligen farligt, eller höja terminsavgifterna, vilket av flera skäl knappast kunde vara önskvärt, eller söka sin räddning i högre statsanslag, vilket väl från statssynpunkt finge anses betänkligt, då det ökade anslagsbehovet i själva verket skulle hava sin grund i det förhållande, att statens behov av lärarinnor med högre seminariet utbildning tillgodosåges av alltför många seminarier.

Då frågan om ett ingripande från statens sida i de vanskligheter, som sökandena berört, syntes komma att av överstyrelsen underställas Kungl. Maj:ts avgörande, ville sökandena redan på förhand uttala sig om de synpunkter, som borde anläggas vid en eventuell reglering av seminariernas antal.

Till en början ville sökandena framhålla två tänkbara utvägar. Den ena vore, att något av de nuvarande privatseminarierna förvandlades till en utbildningsanstalt enbart för hemlärarinnor — med eller utan statsunderstöd. Den andra utvägen vore, att de nuvarande privata seminariernas uppgift skulle förändras därhän, att utbildningen av privatlärarinnor icke, som hittills varit fallet, för dem bleve en biuppgift utan inflytande på deras organisation, utan ett med deras nuvarande uppgift jämställt syfte. Att i så fall seminariernas bildningsmål och arbetsmetoder komme att modifieras på ett däremot svarande sätt syntes uppenbart, liksom att detta icke kunde ske utan att den uppgift, som vore deras huvudsakliga, förfelades. En ändring i denna riktning borde i intet fall ifrågasättas.

Vare sig emellertid något seminarium kunde på så sätt i ny form bibehållas eller ej, syntes det ofrånkomligt, att antalet högre kompetensrätt tillerkända seminarier måste minskas — en tanke, som då det gällde anstalter till utbildning för ett visst levnadsyrke ej syntes orimlig.

Skedde icke detta genom någon åtgärd från statens sida, komme uppenbarligen missförhållandet att förr eller senare utjämnas därigenom, att ett eller annat seminarium tvingades att gå ut ur tävlan, men en dylik genom den ekonomiska konkurrensens blinda lag åstadkommen reglering kunde tydligen råka att icke bli va den med statsintresset mest överensstämmande.

De synpunkter, som vid ett eventuellt urval borde vara bestämmande, syntes vara dels respektive seminariers förmåga att meddela en solid utbildning, varvid tillgången till lärare med full vetenskaplig kompetens bleve av vä gande betydelse, dels den geografiska fördelningen av seminarierna till olika platser av riket.

Sökandena anhölle, att, i sammanhang med eventuell proposition om förnyat anslag till de enskilda högre lärarinneseminarierna, Kungl. Maj:t måtte taga i övervä gande möjligheten av en efter statens behov lämpad reglering av dessa läroanstalter.

Den andra av ovan nämnda båda framställningar innehölls i riksdagens skrivelse den 27 maj 1915 angående regleringen av utgifterna under riksstatsens åttonde huvudtitel. I avgivna motioner hade anmärkts, att uttrycket »läsavdelning» i mom. 6 av avdelningen F i 1909 års kungörelse ansetts betyda detsamma som »årsavdelning», vilket hindrade ett behörigt tillgodoseende av de seminarier, som hade skilda undervisningslinjer. Vidare hade i motionerna omförmä lts faran av övertalighet av lärarinnor med högre seminarieutbildning samt lämpligheten av en reglering av de enskilda seminariernas antal.

I anledning av motionerna yttrade riksdagen i nämnda skrivelse, punkten 118:

Riksdagen har funnit de synpunkter, som av motionärerna anförts, beaktansvärda. Det lär enli gt riksdagens förmenande kunna med fog ifrågasättas, huruvida den nuvarande fördelningsgrunden för ifrå gavarande anslag kan anses fullt tillfredsställande. Tydligt torde nämligen vara, att sådana läroanstalter, som lämna sina elever en fullständigare och mångsidigare utbildning, få här för vidkännas större kostnader än sådana, som utbilda lärarinnor endast i vissa ämnen eller ämnesgrupper. På grund av vad vidare i motionerna anförts har riksdagen funnit, att en viss fara torde förefinnas,

att från de enskilda lärarinneseminiarierna ett avsevärt större antal lärarinnor utexamineras än vad som för skolornas behov är erforderligt. För att råda bot härför synes ingen annan utväg erbjudas än att begränsa antalet av de seminarier, vilka för närvarande äga examensrätt. Beträffande åter frågan om vilka läroanstalter, som böra träffas av en dylik åtgärd, tillåter sig riksdagen ej uttala någon bestämd uppfattning. Den av motionärerna framhållna synpunkten om förläggande av ifrågavarande läroanstalter till olika delar av riket bör givetvis vid en kommande utredning även tagas under överblickande. Slutligen vill riksdagen uttala den förhoppningen, att därest en begränsning av antalet enskilda lärarinneseminarier befinnes erforderlig, detta ävenledes kommer att medföra en nedsättning av det nu på ordinarie stat uppförda anslaget å 30,000 kronor till sagda seminarier.

Riksdagens framställning under nämnda punkt slutade med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes taga under omprövning, dels huruvida icke en jämkning beträffande grunderna för utdelning av anslag till de högre enskilda lärarinneseminiarierna må finnas lämplig, dels ock i vad mån en begränsning av antalet ifrågavarande seminarier, som åtnjuta statsbidrag, må böra komma till stånd, samt för riksdagen framlägga det förslag i ämnet, som av omständigheterna må anses påkallat.

Läroverksöverstyrelsen har erhållit befallning att avgiva utlåtande i anledning av såväl den från högre lärarinneseminarier i Lund inkomna framställningen som riksdagens ovannämnda hemställan.

För fullgörande av detta uppdrag har överstyrelsen företagit en omsorgsfull utredning och för ändamålet införskaffat 1) statistiska uppgifter från statens högre lärarinneseminarium samt de privata högre lärarinneseminiarierna angående utexaminerade elever under läsåren 1912—1914 m. m., 2) uppgifter och uttalanden från de privata högre lärarinneseminiarierna angående elevantalet m. m., 3) statistiska uppgifter från statens högre lärarinneseminarium samt de privata högre lärarinneseminiarierna angående antalet inträdessökande elever m. m.

Vidare har överstyrelsen i anledning av framställningen från högre lärarinneseminarier i Lund infordrat yttranden från de tre övriga privata högre lärarinneseminiarierna samt från statens högre lärarinneseminarium.

Med överlämnande av omförmälda yttranden och uppgifter har överstyrelsen den 27 september 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ämnet och därvid tillika fogat tre hos överstyrelsen uppgjorda tabellbilagor, vilka här torde få inflyta.

Sammanställning av timplanerna vid de privata högre lärarinne-

Grupp och ämne.	Anna Sandströms högre lärarinne-seminarium.					Privata högre lärarinneseminariet i Lund.				
	Avdelning.			S:a.	S:a i varje grupp.	Avdelning.			S:a.	S:a i varje grupp.
	I	II	III			I	II	III		
A. Humanistiska gruppen.										
I.										
a) Kristendom	2	h.t. 2 v.t. 3	2			2	2	2		
b) Svenska språket med litteraturhistoria	6	5	6			3	3½	3		
c) Konsthistoria	—	1	1			—	—	—		
d) Talteknik och välläsning	—	—	3 ²			—	—	—		
e) Historia	o. 4½ ³	5 ³	5			3	2½	3		
Summa	o. 12¼	o. 13½	o. 17	o. 42¾		8	8	8	24	
II.										
a) Tyska	2	3	2			3	2½	2½		
b) Engelska	3	3	2			2	2½	4		
c) Franska	4	3	3			3	2½	2½		
Summa	9	9	7	25	o. 67¾	8	7½	9	24½	48½
B. Geografi (allmän geografi och geologi)	3 ⁴	3 ⁴	4	10	10	1½	1½	2½	5½	5½
C. Matematisk-naturvetenskapliga gruppen.										
a) Matematik	2	2	—			3	3	3		
b) Fysik	—	—	—			2	3	4		
c) Kemi	h.t. 2	—	—			—	3	3		
d) Biologi	h.t. 1 v.t. 2	h.t. 1 v.t. 1 ⁵	h.t. 1 v.t. 1 ⁵			3	3	5		
Summa	o. 4½	o. 3	o. 1	o. 8½	o. 8½	8	12	15	35	35
D. a) Fysiologi (hälsolära)	—	1	1			1	—	1		
b) Pedagogik med psykologi	1	2½	1			1	1½	1½		
Summa	1	3½	2	6½	6½	2	1½	2½	6	6
S:a veckotim:er i läroämnena	o. 29¾	o. 32	o. 31	o. 92¾		27½	30½	37	95	
E. Övningsämnen.										
a) Teckning o. modellering	—	—	1			1½	1½	1½		
b) Gymnastik	1½	1½	1½			2	2	2		
c) Sång och musik	—	—	—			2	2	2		
d) Handarbete	—	—	—			1½	—	—		
Summa	1½	1½	2½	5½	5½	7	5½	5½	18	18

¹ Timplanerna under närmast föregående år i det väsentliga härmed överensstämmande. — ² Oktober mar bokhålleri under 8 veckor. — ³ Större delen av läsåret. — ⁴ Eventuellt 2. — ⁵ Laborationer. —

seminarierna och statens högre lärarinneseminarium läsåret 1914—1915.¹

Kjellbergsska lärarinneseminariet i Göteborg.					Privata högre lärarinneseminarier i Stockholm.					Statens högre lärarinneseminarium.				
Avdelning.			S:a.	S:a i varje grupp	Avdelning.			S:a.	S:a i varje grupp	Avdelning.			S:a.	S:a i varje grupp.
I	II	III			I	II	III			I	II	III		
2	2	2			1	2	2			2	2	2		
4	5	4			h.t. 4 v.t. 6	4	4			4	3+	4+		
—	h.t. 4 v.t. 1	2			—	—	1 ⁷			—	2	2 à 3		
—	2	h.t. 1			—	—	—			—	—	—		
2	v.t. 4	3			3 ⁸	3	2			3	2	2		
8	0.13½	0.11½	0.33		0. 9	9	0. 9	0.27		9	9	0.10½	0.28½	
3	3	3			2	3	3			3	4	4		
3	3	3			2	3	3			3	3	3		
3	4	3½			2	3	—			3	4	4		
9	10	9½	28½	0.61½	6	9	6	21	0.48	9	11	11	31	0.59½
1½	3	2 à 3	0. 7	0. 7	2	2	2	6	6	2	2	2	6	6
3	3 ⁶	3 ⁶			3 ⁸	3	4			4	4	4 à 5		
2	4	4			—	2	—			3	9	8		
2	3	4			2	—	—			2	7	7		
2	8	8			2	2	7+4½ ⁹			2	10	10		
9	0.18½	0.19½	0.47	0.47	7	7	15½	29½	29½	11	30	0.29½	0.70½	0.70½
1	1	—			2	—	—			2	2	—		
2	2	1			1	3	1			2	2	3		
3	3	1	7	7	3	3	1	7	7	4	4	3	11	11
30½	0.48	0.44	0.122½		0.27 ¹⁰	30 ¹⁰	0.33½	0.90½		35	56	0.56	0.147	
1	1	1			1	1½	2			2	3	2		
1½	1½	1½			—	—	—			2½	2½	2½		
2	1	1			1	1	—			2½	2	2		
—	—	—			—	—	—			—	—	—		
4½	3½	3½	11½	11½	2	2½	2	6½	6½	7	7½	6½	21	21

—mars. — ³ Dessutom 6 studietimmar. — ⁴ Dessutom 2 studietimmar. — ⁵ Delvis. — ⁶ Därjämte 2 tim-
¹⁰ Dessutom skrivningar 3 timmar i veckan.

Antalet anmälda inträdessökande samt intagna och utexaminerade elever vid de högre lärarinnesseminarierna.

År.	S e m i n a r i u m.	Antal till 1:a avd. anmälda inträdes- sökande.	Antal i 1:a avd. intagna elever.	Antal från 3:e avd. ut- exami- nerade elever.
1911	Statens högre lärarinnesseminarium.....	—	—	20
	Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium i Stockholm.....	—	—	36
	Privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	—	—	17
	Högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg	—	—	18
	Privata högre lärarinnesseminariet i Lund	—	—	26
	Summa	—	—	117
1912	Statens högre lärarinnesseminarium.....	—	—	26
	Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium i Stockholm.....	48	25	41
	Privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	38	25	26
	Högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg	46	26	25
	Privata högre lärarinnesseminariet i Lund	50	27	19
	Summa	182	—	137
1913	Statens högre lärarinnesseminarium.....	—	—	24
	Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium i Stockholm.....	40	24	20
	Privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	34	25	27
	Högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg	30	25	30
	Privata högre lärarinnesseminariet i Lund	26	25	19
	Summa	130	—	120
1914	Statens högre lärarinnesseminarium.....	—	—	26
	Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium i Stockholm.....	39	25	29
	Privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	32	25	21
	Högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg	29	24	23
	Privata högre lärarinnesseminariet i Lund	13	—	25
	Summa	113	—	124
1915	Statens högre lärarinnesseminarium.....	—	—	21
	Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium i Stockholm.....	12	11	28
	Privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	12	10	16
	Högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg	13	10	23
	Privata högre lärarinnesseminariet i Lund	10	—	26
	Summa	47	—	114

Antalet ledigblivna och nyinrättade lärarinnebefattningar med full tjänstgöring (minst 14 timmar i klasserna över de förberedande), vilka varit att tillträda under läsåren 1911—1915 vid här nedan angivna läroanstalter.

L ä s å r, då befattning blivit ledig.	Ledigblivna befattningar vid:			Nyinrättade befattningar (med avdrag av indragna befattningar) vid:			Summa platser att tillsätta.
	högre flickskolor, högre goss- och sam- skolor samt en- skilda mel- lanskolor.	kommunala mel- lanskolor.	statens samskolor	högre flickskolor, högre goss- och sam- skolor samt en- skilda mel- lanskolor.	kommunala mel- lanskolor.	statens samskolor.	
1910—1911	53	7	1	14	2	—	77
1911—1912	47	6	1	23	14	—	91
1912—1913	46	5	2	14	11	—	78
1913—1914	45	2	2	28	6	—	83
Medelsiffrå							82

Överstyrelsen yttrar i sitt utlåtande den 27 september 1915:

Av den förebragta utredningen framgår, att antalet lärarinneplatser av ifrågasatt art, som varit att tillträda under läsåren 1911—1915, utgjort för de särskilda läsåren respektive 77, 91, 78 och 83, vilket för dessa år giver en medelsiffrå av 82 ledigheter för år. Åren 1911—1914 utexaminerades från statens och de enskilda högre lärarinneseminiarierna respektive 117, 137, 120 och 124 lärarinnor med högre kompetens eller i medeltal för dessa år 125 om året. Motsvarande siffrå för år 1915 är 114. Medelsiffran 125 giver för berörda period ett årligt överskott av några och 40 lärarinnor, vilken siffrå emellertid ökas till omkring 50, om, som sig bör, i densamma medräknas de kvinnliga lärarkandidater, som efter avlagd akademisk examen under läsåren 1910—1914 vid provårsläroverken avslutat provårskurs. Deras antal utgör för dessa år sammanlagt 30 eller i medeltal 7 à 8 för varje år. Vid förevarande frågas bedömande får man givetvis ej förbise den omständigheten, att under de senare åren ett betydande antal kvinnliga studerande vid universitet och högskolor avlagt examina, som fört dem över till lärarinnebanan. Under läsåren 1910—1914 avlades filosofisk ämbetsexamen, som närmast är avsedd för utbildning av lärare, av sammanlagt 103 kvinnliga studerande, av vilka säkerligen ett ej ringa antal övergått till lärarinnekallet, ehuru de här kunnat medräknas, endast för så vitt de genomgått provår. Å andra sidan bör även framhållas, att av de från seminarierna utexaminerade lärarinnorna flera av olika anledningar icke ingått på lärarinnebanan samt att åtskilliga antagit anställning såsom lärarinnor i hemmen.

Den övertalighet i fråga om lärarinnekrafter, som alltså otvivelaktigt under de sista åren förefunnits och fortfarande förefinnes, måste från viss synpunkt sett betraktas såsom ett missförhållande och uppfattas nog allmänast så. Frågan förtjänar emellertid att skärskådas även från en annan sida. För ett eller annat tiotal år sedan

voro förhållandena på lärarinnebanan sådana, att de högre flickskolorna och samskolorna endast med svårighet eller icke alls kunde erhålla fullt kvalificerade lärarinnor och i många fall måste nöja sig med lärarinnor med mindre god utbildning. Statens högre lärarinneseminarium förmådde ej ensamt fylla de i rask utveckling stadda flickskolornas behov av lärarinnor med högre utbildning. Genom att flera enskilda högre lärarinneseminarier efter hand tillkommo, undanröjdes olägenheterna i berörda avseende, och den växande tillgången på lärarinnor med erforderlig utbildning bidrog kraftigt till en förbättring av undervisningen vid flickskolorna. Så uppstod efter hand det förhållandet, att tillgången på lärarinnor blev större än efterfrågan. Ur skolornas och undervisningens synpunkt är emellertid en viss övertalighet av lärarinnor tydligen en fördel. Det kan ur angivna synpunkt ej anses önskvärt, att det finns en ledig plats för varje utexaminerad lärarinna. Dels torde ej så få av de utexaminerade lärarinnorna av olika anledningar lämna lärarinnebanan, och dels böra skolorna erhålla möjlighet att företaga ett urval bland sökande, varjämte en god tillgång på lärarinnor gör det lättare för skolor på mindre fördelaktigt belägna orter att erhålla kompetenta och dugliga lärarinnor. Disproportionen i berörda avseende kan emellertid bli sådan, att den ej blott ter sig som ett ont för den enskilda lärarinnan, som ser sina förhoppningar om utkomst på en bana, för vilken hon berett sig med offer av flera års arbete och betydande kostnader, gäckade, utan även synes påkalla åtgärder från det allmännas sida. För närvarande torde hithörande förhållanden vara sådana, om de ock torde vara av övergående natur.

I sin förutnämnda underdåniga skrivelse den 3 april 1913 föreslog överstyrelsen en begränsning av elevantalet i varje årsavdelning av de enskilda högre seminarierna till högst 25, detta bland annat i syfte att förekomma en alltför stark tillströmning till lärarinnebanan, och i nädiga brevet den 25 april 1913 angående statsunderstöd till dessa seminarier har en sådan bestämmelse införts. Överstyrelsen har tagit under övervägande, huruvida i angivna syfte en starkare begränsning av elevantalet vid seminarierna vore möjlig att genomföra. Såsom var att vänta, ha emellertid de enskilda seminariernas styrelser i de yttranden, som de anmodats att i denna fråga avgiva, av ekonomiska skäl ställt sig i det hela avvisande till en sådan tanke såsom omöjlig att realisera inom ramen av det för närvarande till dem utgående statsunderstödet. Oberoende av sådana restriktiva åtgärder synes en reglering av tillströmningen till lärarinnebanan vara på väg att efter hand åvägbringas av förhållandenas egen natur. Antalet inträdessökande till de privata högre lärarinneseminariernas första (lägsta) avdelning har under de senaste åren varit statt i ett konstant sjunkande. Från 182, var till antalet sådana inträdessökande vid de enskilda högre seminarierna uppgick år 1912, sjönk motsvarande siffra år 1913 till 130 och år 1914 till 113 för att år 1915 nedgå till 47. Vid statens seminarium uppgick antalet inträdessökande i första avdelningen år 1912 till 50, år 1913 till 47, år 1914 till 43 och år 1915 till 32.

Den starka nedgången i antalet inträdessökande har otvivelaktigt till stor del sin grund i de under de senaste åren försämrade utsikterna för de utexaminerade lärarinnorna att erhålla en mot deras utbildning svarande anställning. En i viss mån bidragande orsak till nedgången i antalet inträdessökande år 1915 torde vara att söka i det förhållandet, att från och med sagda år intagning i de enskilda seminariernas första avdelning gjorts beroende av särskild, av Kungl. Maj:t i resolutionerna den 24 april 1914 angående kompetensvärdet av avgångsbetyg från de enskilda högre lärarinneseminarierna föreskriven, på visst sätt bestämd inträdesprövning, som i någon mån försvårat inträdet i seminarierna. Bortsett från de uttalade farhågorna för att ned-

gången i antalet inträdessökande och på grund därav minskad möjlighet till urval skall leda till en försämring i lärjungematerialets kvalitet och därav följande sjunkande nivå i fråga om de utgående lärarinnornas duglighet, hotas genom minskat lärjungeantal seminariernas ekonomi, som till huvudsaklig del är byggd på lärjungarnas avgifter.

På grund av otillräckligt antal inträdessökande (10) har styrelsen för privata högre lärarinneseminarier i Lund icke år 1915 likasom ej heller år 1914 upprättat någon första avdelning vid seminariet, vilket alltså för närvarande endast omfattar en (tredje) avdelning. Antalet lärjungar i första avdelningen av övriga enskilda högre seminarier är läsåret 1915—1916 jämförelsevis litet, vid Anna Sandströms seminarium 11, vid privata högre lärarinneseminarier i Stockholm 10 och vid Kjellbergsska seminariet i Göteborg 10.

Medan sålunda å ena sidan för närvarande och väl även för de allra närmaste åren framåt antalet utexaminerade lärarinnor är tillräckligt eller mer än tillräckligt, är tillgången på lärarinneelever vid de högre seminarierna så ringa, att dessas ekonomi synes allvarligt hotad och att de ej samtliga synas vara behövlige.

Vad beträffar de åtgärder, som kunna påfordras med hänsyn till berörda förhållanden, framhåller styrelsen för privata högre lärarinneseminarier i Lund i sin underdåniga skrivelse den 3 november 1914, att det på grund av den rådande övertaligheten av utexaminerade lärarinnor med därav följande olägenheter såväl direkt för dessa samma lärarinnor som indirekt för seminarierna och deras verksamhet synes ofrånkomligt, att antalet högre kompetens tillerkända seminarier minskas. Styrelsen för Kjellbergsska seminariet i Göteborg anser, att styrelsen för seminariet i Lund haft fullt fog för sin hänvändelse till Kungl. Maj:t, och instämmer i syftet med dess framställning. Rektor och kollegium vid statens högre lärarinneseminarium, som jämväl anse kraftiga åtgärder nödvändiga för att motverka överbefolkningen på lärarinnebanan, finna den lämpligaste utvägen vara att indraga kompetensrättigheterna för något seminarium, och samma utväg framskyntar tydligt i riksdagens framställning rörande antalet av de seminarier, som böra erhålla statsunderstöd. Å andra sidan söker styrelsen för Anna Sandströms seminarium göra gällande, att en reglering av antalet kompetenta lärarinnor ej låter sig genomföras på angivna sätt, enär seminarierna ej äro de enda anstalter, som giva lärarinnekompetens, utan vägen därtill genom studentexamen och akademiska examina alltid står öppen.

Överstyrelsen för sin del håller före, att staten ej har anledning att vare sig genom kompetensrättigheter eller genom anslag upprätthålla flera enskilda högre lärarinneseminarier, än som visa sig vara verkligen erforderliga. För närvarande synes i fråga om tillgången på lärarinnor med högre kompetens råda en övertalighet, som i flera hänseenden är mindre önskvärd och vars fortvaro staten därför ej bör främja. Möjligen kommer denna övertalighet att visa sig övergående, såsom är att antaga på grund av den starka nedgången av antalet inträdessökande vid seminarierna, men även om denna nedgång ej är av blott tillfällig natur utan blir mera varaktig, kan övertaligheten av lärarinnor därav påverkas först efter förloppet av några år. Det minskade antalet lärarinneelever kan rymmas i ett mindre antal seminarier, varför staten även ur denna synpunkt torde ha anledning att tillsvidare minska antalet av destatsunderstödda enskilda seminarierna. Härtill kommer den omständigheten, att de högre flickskolorna och med dem likartade läroanstalter få sitt behov av lärarinnor till någon del tillgodosatt genom kvinnliga studerande, som genom akademiska examina och provår utbilda sig för lärarinnekallet. Sker detta i växande utsträckning, vilket endast er-

farenheten kan ådagalägga, blir även därigenom behövligheten av det antal högre lärarinneseminarier, som för närvarande upprätthållas, mindre.

På anförda grunder anser överstyrelsen, att åtminstone för de närmaste åren statsanslag och kompetensrättigheter böra beviljas endast åt ett mindre antal högre seminarier än för närvarande. Då emellertid hithörande förhållanden även för en begränsad tid äro svårberäkneliga och nödig varsambet torde böra iakttagas, anser överstyrelsen, att antalet statsunderstödda enskilda högre lärarinneseminarier tillsvidare bör minskas endast från fyra till tre.

I den underdåniga skrivelsen från styrelsen för privata högre lärarinneseminarier i Lund beröres även den grannliga och ömtåliga frågan, efter vilka grunder ett urval bör ske, därest ansökningar om statsunderstöd och kompetensrättigheter ingivas från ett större antal seminarier än det, som staten anser ändamålsenligt att understödja. I skrivelsen uppställas såsom bestämmande synpunkter vid ett sådant urval dels respektive seminariers förmåga att meddela en solid utbildning, varvid tillgången till lärare med full vetenskaplig kompetens blir av vägande betydelse, dels den geografiska fördelningen av seminarierna till olika platser av riket. Eburu överstyrelsen, först om och när ett sådant urval verkligen erfordras, torde hava anledning att närmare ingå på denna fråga, finner sig överstyrelsen dock redan nu böra vidröra densamma, särskilt som den berörts av riksdagen i dess åberopade framställning.

Vad nu beträffar den först nämnda synpunkten, att hänsyn bör tagas till möjligheterna på en viss ort att erhålla för seminarieundervisning vetenskapligt och väl även i andra avseenden fullt kvalificerade lärarkrafter, är det uppenbart, att denna synpunkt i och för sig är av största betydelse. Det torde till väsentlig del vara förefintliga möjligheter i berörda hänseende, som bidragit till att läroanstalter av nu ifrågavarande art upprättats just i Lund, Göteborg och Stockholm. Men om det gäller att ur samma synpunkt gradera dessa orter inbördes, torde den ledning för bedömandet, som på den vägen vinnes, bliva ganska osäker.

Vad så angår den geografiska synpunkten äger den utan tvivel ett visst berättigande. Man har åberopat, att då det gällt andra utbildningsanstalter med liknande uppgift, folkskolläro- och lärarinneseminarierna, det har ansetts lämpligt och riktigt att förlägga dessa till olika delar av riket och att det därför vid en begränsning av de nuvarande enskilda högre lärarinneseminariernas antal synes rimligt och rättvist, att den geografiska synpunkten komme till beaktande. Den väsentliga betydelse, man sålunda synes tillerkänna den geografiska synpunkten vid nu förevarande frågas bedömande, torde knappast böra tillmätas densamma. Folkskoleseminarierna äro med avseende på sin uppgift och i andra hänseenden så olikartade med de högre lärarinneseminarierna, att vad som beträffande de förra kan sägas vara lämpligt och riktigt ej utan vidare torde böra göras gällande i fråga om de senare. De högre lärarinneseminarierna äro i vida mindre grad än folkskoleseminarierna avsedda att tillgodose vissa landsdelars behov av lärarkrafter och torde också i mindre grad behöva eller böra anpassas efter olika landsdelars säregna förhållanden. Vad som gäller om statens högre lärarinneseminarium i Stockholm torde kunna sägas gälla även om de enskilda högre lärarinneseminarierna, att de avse att utbilda lärarinnor för vissa slag av läroanstalter i landets skilda delar, liksom de ock mottaga lärjungar från vitt skilda orter. Detta utesluter visserligen icke önskvärdheten av att de, så långt omständigheterna det medgiva, fördelas på olika delar av landet. Någon mera avgörande synpunkt bör emellertid enligt överstyrelsens förmenande detta icke vara, när det gäller att bestämma, vilka enskilda seminarier staten

bör understödja. Att på förhand söka fastslå några allmängiltiga principer såsom vägledande för bedömandet av ifrågavarande synpunkt torde vara ganska vanskligt. Det synes vara ändamålsenligare att låta de konkreta fallen, när de föreligga, bedömas så allsidigt som möjligt.

Överstyrelsen övergår därefter att taga under omprövning det i riksdagens skrivelse till utredning framställda spörsmålet, huruvida icke en *jämkning beträffande grunderna för utdelning av anslag* till de högre enskilda lärarinneseminiarierna må finnas lämplig. Riksdagen framhåller, att det med fog kan ifrågasättas, huruvida den nuvarande fördelningsgrunden för ifrågavarande anslag kan anses fullt tillfredsställande. Tydligt torde nämligen vara, säges i nämnda skrivelse, att sådana läroanstalter, som lämna sina elever en fullständigare och mångsidigare utbildning, få härför vidkännas större kostnader än sådana, som utbilda lärarinnor endast i vissa ämnen eller ämnesgrupper. I de motioner, som ligga till grund för riksdagens berörda framställning, göres gällande, att den tillämpade fördelningsgrunden ej är rättvis, såsom framgår av det förhållandet, att ett av seminarierna endast utexaminerar facklärarinnor i humanistiska ämnen och geografi och alltså ej tynges av de utgifter, som de andra seminarierna få vidkännas för den eller de skilda undervisningslinjer, vilka representeras av naturvetenskaperna och matematiken. Överstyrelsen tillåter sig härvid erinra därom, att överstyrelsen i sitt underdåniga utlåtande den 3 april 1913 angående statsunderstöd till enskilda högre lärarinneseminarier förklarat sig i princip instämma däri, att de drygare utgifterna för seminarier med flera bildningslinjer borde kunna berättiga till ett relativt högre anslag, ehuru överstyrelsen av formella skäl fann sig förhindrad att då föreslå en anslagsfördelning enligt sådan princip. I underdånig skrivelse den 22 oktober 1914 angående beloppet av understödet till privata högre lärarinneseminarier i Lund för läsåret 1914—1915 berör överstyrelsen samma fråga och förklarar sig behjärta önskvärdheten av att ett seminarium med rikare linjedelning må erhålla större understöd än ett i nämnda avseende mindre rikt utvecklat.

Dock bör enligt överstyrelsens förmenande ett sådant större understöd utgå, endast om det kan visas, att den rikare linjedelningen medför motsvarande större utgifter för vederbörande seminarium. Detta läser ej utan vidare vara givet. Av de fyra för närvarande statsunderstödda enskilda högre lärarinneseminiarierna har ett under de senare åren endast utexaminerat facklärarinnor i humanistiska ämnen och geografi, medan de andra seminarierna därjämte utbildat facklärarinnor i matematik och en eller flera av de naturvetenskapliga disciplinerna. En jämförande granskning av senaste års timplaner för vederbörande seminarier visar, att i det förstnämnda seminariet summan av undervisningstimmar per vecka, 30 eller något därutöver i varje avdelning, är ungefär lika med motsvarande summa för vardera av två bland de övriga seminarierna, i ena fallet något större, i andra fallet något mindre. Detta grundar sig därpå, att i det väsentligen humanistiska seminariet vissa ämnen, såsom modersmålet med litteraturhistoria, historia och geografi, fått åt sig anslagna ett betydligt större timantal än motsvarande ämnen i de andra två seminarierna, vilka, med mera begränsat timtal för nämnda ämnen, anslagit ett större antal timmar till undervisning i matematik och naturvetenskapliga ämnen. Att ett seminarium sålunda begränsar sig till vissa, i detta fall väsentligen humanistiska, ämnesgrupper och bereder möjlighet för en mångsidigare och mera på djupet gående undervisning i dithörande ämnen, torde ur statsnyttans synpunkt ej böra skattas lägre, än att andra seminarier inom en i det hela motsvarande ram av undervisningstimmar mera begränsa under-

visningen i nyssnämnda ämnen för att bereda utrymme för undervisning jämväl i andra ämnen, såsom matematik och naturvetenskaper. Då i de anförda fallen undervisningsplanernas tidsummor äro i stort sett lika, synas de i och för sig ej betinga någon väsentlig olikhet i fråga om kostnaderna för lärarkrafter. Givetvis böra emellertid vid en uppskattning av kostnaderna för undervisningen jämväl utgifterna för lokaler och undervisningsmateriel tagas i betraktande. En allmän jämförelse i dessa hänseenden mellan förberörda tre seminarier, företagen med ledning av infordrade uppgifter och vad överstyrelsen i övrigt har sig bekant om hithörande förhållanden, giver vid handen, att medan ett seminarium, som utexaminerar facklärarinnor även i naturvetenskapliga ämnen, saknar egna lokaler och egen undervisningsmateriel för denna undervisning, de lokaler, som de andra seminarierna för motsvarande undervisning hava till förfogande, äro gemensamma för vederbörande seminarium och med detsamma förenad flickskola samt att detta uppenbarligen åtminstone till en del är fallet med hithörande undervisningsmateriel. Det ena av dessa två seminarier, i vilket undervisning i fysik för närvarande ej förekommer, uppgiver i följd därav ej någon för sådan undervisning avsedd lokal eller materiel. Övrig naturvetenskaplig undervisningsmateriel synes förekomma i lika omfattning i båda dessa seminarier.

Denna ur synpunkten av kostnaderna för undervisningen gjorda allmänna jämförelse mellan tre av de enskilda seminarierna synes ådagalägga, att ur angivna synpunkt någon mera väsentlig skillnad mellan dessa seminarier ej torde förefinnas trots de skiljaktigheter, som deras undervisningsplaner erbjuda. Det fjärde enskilda seminariet, som ej medtagits vid den gjorda jämförelsen, intager i berörda hänseenden en särställning så till vida, att dess undervisningsplan upptager en ej oväsentligt större tidsumma för de båda högre seminarieavdelningarna med ett relativt stort timtal för de naturvetenskapliga ämnena samt att detta seminarium både med avseende på egna lokaler och undervisningsmateriel för den naturvetenskapliga undervisningen synes något starkare rustat än de övriga enskilda seminarierna.

Att ett seminarium, vars undervisning avser utbildning av facklärarinnor inom ett flertal ämnesgrupper på olika huvudlinjer och vilket för en därtill syftande timplan samt för erforderliga lokaler och undervisningsmateriel får viddämnas större utgifter, erhåller ett något högre anslag än ett seminarium, som i ett eller annat hänseende mera begränsar sin undervisning och därmed också utgifterna för densamma, anser överstyrelsen vara en rimlig och rättvis princip, vars tillämpning överstyrelsen även ur annan synpunkt finner ändamålsenlig. Överstyrelsen anser sig nämligen i detta sammanhang böra framhålla, att de enskilda seminarierna, ehuru de enligt överstyrelsens mening på ett i det hela tillfredsställande sätt fyllt sin uppgift, likväl i ett och annat ämne lämna en undervisning, som, om än i och för sig fullgod, ej garanterar en fullgod lära- och undervisningsutbildning. Detta torde särskilt gälla de naturvetenskapliga ämnena. Den åt dessa ämnen anslagna undervisningstiden vid de enskilda seminarierna, jämförd med motsvarande timantal vid statens högre seminarium, är i vissa fall så begränsad, att en förstärkning av samma undervisning synes behöfvlig. Detta önskemål torde i någon mån kunna vinnas genom att nyss berörda princip tillämpas vid anslaget fördelning.

Beträffande grunderna för anslaget fördelning synes det överstyrelsen vara lämpligt att i något modifierad form bibehålla nu gällande föreskrift, att statsunderstöd till enskilt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknat, med högst 2,500 kronor för varje läsavdelning. För tydligbetens skull torde emellertid uttrycket läsavdelning böra utbytas mot årsavdelning. Enligt en sådan bestämmelse skulle såsom hittills ett

treårigt seminarium kunna erhålla ett årsanslag av 7,500 kronor. Med hänsyn till seminariernas i allmänhet klena ekonomi lär en någon nedsättning i hittills utgående anslagsbelopp ej böra ifrågasättas. På ovan anförda grunder synes det däremot vara ändamålsenligt att bestämma, att utöver nämnda anslag ett tilläggsanslag må kunna utgå till seminarium, vars undervisning avser att utbilda facklärarinnor i ett flertal ämnesgrupper på olika huvudlinjer och som på den grund får vidkännas jämförelsevis större utgifter för lärarkrafter, lokaler och undervisningsmateriel. Att för bestämmande av detta tilläggsanslags storlek uppställa några allmänt gällande normer är uppenbarligen förenat med stora svårigheter. Detta synes endast med hänsyn till timplanen vara till en viss grad möjligt. Hittills har timsumman för årsavdelning i undervisningsplanen i allmänhet varierat omkring 30 veckotimmar eller något därutöver. Om denna timsomma betraktas såsom det normala och det må anses önskvärt, att den höjes med 10 à 15 timmar, eller med omkring 50 %, torde ett däremot svarande tilläggsanslag böra kunna beviljas, detta dock ej för en eller annan överskjutande timme utan under förutsättning, att timsumman är väsentligt större än 30. Då sålunda ett överskott av en eller annan timme ej bör tagas i betraktande, synes tilläggsanslaget ej heller böra uppgå till 50 % av det normala anslaget 2,500 kronor för årsavdelning utan lämpligen böra stanna vid ett maximum av 1,000 kronor för årsavdelning. Med hänsyn till det förhållandet, att fackutbildning på skilda linjer vid statens högre lärarinneseminarium inträder först i andra årsavdelningen, torde tilläggsanslag för motsvarande utbildning böra medgivas enskilt seminarium för högst två årsavdelningar. Med tillämpning av dessa grunder skulle sålunda ett seminarium kunna utöver nu utgående 7,500 kronor erhålla tilläggsanslag för två årsavdelningar med tillsammans högst 2,000 kronor, sålunda intill 9,500 kronor för år. Några mera i enskildheter utformade föreskrifter rörande sättet att avväga dessa tilläggsanslag torde knappast kunna givas, utan lär det böra tillkomma Kungl. Maj:t att inom angivna gränser i varje särskilt fall bestämma storleken av det anslag, som till varje seminarium bör utgå, sedan överstyrelsen fått tillfälle att med hänsyn till undervisningsplaner och övriga omständigheter i berörda avseende avgiva underdånigt förslag.

Riksdagen har i sin förberörda skrivelse den 27 maj 1915 uttalat den förhoppningen, att därest en begränsning av antalet enskilda lärarinneseminarier befinnes erforderlig, detta ävenledes kommer att medföra en *nedsättning av det nu på ordinarie stat uppförda anslaget* å 30,000 kronor till sagda seminarier. Även om, såsom överstyrelsen för sin del föreslagit, antalet statsunderstödda enskilda seminarier för de närmaste åren minskas från fyra till tre, bör enligt överstyrelsens mening någon nedsättning i berörda anslag ej äga rum. Möjligheten att anslagssumman något år ej behöver tagas i anspråk i dess helhet synes ej böra giva anledning till att summan nedsättes. Vinner överstyrelsens ovan utvecklade förslag till grunder för anslagets fördelning avseende, måste för de återstående tre seminarierna sammanlagt en något högre anslagssumma än hittills beräknas, ehuru överstyrelsen ej för närvarande kan bedöma storleken av denna höjning. Härtill kommer, att det seminarium, som eljest ej erhåller understöd för den nya anslagsperioden och därför möjligen måste avvecklas, billigtvis bör under perioden erhålla statsunderstöd till de årsavdelningar, som upprättats före den nya anslagsperiodens början och kvarstå under någon del av denna period. I detta avseende tillåter sig överstyrelsen frambålla, att en sådan avveckling ställer stora krav på läroanstaltens ekonomi, i det att inkomsterna av elevavgifter sjunka, utan att läroanstaltens utgifter undergå motsvarande minskning, enär vissa utgiftsposter bliva väsentligen oförändrade. Det vore därför med billighet överens-

stämmande, att under sådana förhållanden anslaget till kvarstående anslagsberättigade avdelningar finge utgå med ett något högre belopp än det normala, 2,500 kronor för årsavdelning, förslagsvis efter särskild prövning med 3,000 kronor. Av samma skäl vore det önskvärt att i grunderna för anslagets fördelning införa den bestämmelsen, att statsunderstött seminarium, som på grund av särskilda omständigheter något år under anslagsperioden finner sig ej böra intaga ny årsavdelning, må efter särskild prövning kunna för vardera av övriga årsavdelningar erhålla någon förhöjning i statsunderstödet, förslagsvis med högst 500 kronor för årsavdelning. Det torde ligga även i det allmännas intresse, att seminarierna vila på en sund ekonomisk grund, och hänsyn till denna kan tänkas bjuda, att ett seminarium något år, då tilloppet av elever är ringa, bör avstå från att upprätta ny årsavdelning.

På grund av vad sålunda blivit anfört får överstyrelsen i underdånighet hemställa,

att det på ordinarie stat under åttonde huvudtiteln upptagna årsanslaget av 30,000 kronor till enskilda lärarinneseminarier måtte bibehållas vid oförändrat belopp,

att statsunderstöd för perioden 1916—1918 må beviljas endast åt tre enskilda högre lärarinneseminarier,

att bestämmelsen i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 rörande grunderna för anslagets fördelning erhåller följande förändrade lydelse:

Statsunderstöd till enskilt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknat, med högst 2,500 kronor för varje årsavdelning; dock att statsunderstött seminarium, vars undervisning avser att utbilda facklärarinnor i ett flertal ämnesgrupper på olika huvudlinjer och som på den grund får vidkännas jämförelsevis större utgifter för undervisningen, må kunna för vardera av två årsavdelningar, där sådan undervisning meddelas, erhålla ett årligt tilläggsanslag av intill 1,000 kronor.

Statsunderstött seminarium, som på grund av särskilda omständigheter något år under anslagsperioden ej intager ny årsavdelning, må för motsvarande år efter särskild prövning kunna för vardera av övriga årsavdelningar erhålla en förhöjning av grundanslaget med högst 500 kronor; samt

att därtill fogas följande:

Övergångsbestämmelse.

Seminarium, som åtnjutit statsunderstöd under perioden 1913—1915 men ej erhåller understöd för hela perioden 1916—1918, må dock för årsavdelningar, som upprättats före år 1916 och för vilka understöd hittills utgått, kunna under någon del av anslagsperioden erhålla understöd med tillämpning av ovan fastställda grunder.

Statskontoret har den 4 november 1915 avgivit underdånigt utlåtande i ärendet. Under återopande av vad överstyrelsen yttrat och hemställt har statskontoret uttalat sig mot nedsättning av ifrågavarande statsanslags summa, även om överstyrelsens förslag om minskning av de statsunderstödda seminariernas antal kommer till stånd.

Visserligen fanns, säger statskontoret, vid 1915 års början en behållning å anslaget av 3,000 kronor, en behållning, vilken under år 1915 torde hava ytterligare ökats. Men med hänsyn till överstyrelsens förslag om vissa tilläggsunderstöd anser sig statskontoret ej kunna, åtminstone för närvarande, föreslå någon nedsättning i anslaget till enskilda lärarinneseminarier.

Beträffande behållningen vid 1915 års slut å ifrågavarande anslag föreligga, såsom jag i det föregående nämnt, numera preliminära uppgifter, enligt vilka sagda behållning skulle utgöra 6,750 kronor.

Frågan om beviljande av statsunderstöd för perioden 1916—1918 till ett minskat antal enskilda lärarinneseminarier synes, såsom framgår av vad jag omförmålt, komma att lösa sig själv: av de hittills understödda fyra seminarierna lära endast tre komma att påkalla statsanslag för hela denna period. Med hänsyn till de förhållanden, som uppvisats för närvarande vara rådande i fråga om tillgång och efterfrågan på lärarinnor med högre utbildning och som kunna antagas komma att fortvara någon tid framåt, är nämnda minskning tillfredsställande. Även om behovet av sådana lärarinnor skulle något stegras, kan det med blott tre enskilda läroanstalter tillgodoses. Man torde nämligen i mån av behov kunna något öka det nu fastställda maximiantalet av elever i de särskilda avdelningarna.

Departement-
schefen.

I betraktande av den situation, som sålunda uppkommit, saknar jag anledning att nu ingå på frågan om den lämpligaste förläggningen av statsunderstödda enskilda högre lärarinneseminarier.

Beträffande den fördelningsgrund, som bör gälla vid utdelande av statsunderstöd från anslaget till dylika seminarier, hava uttalanden gjorts och förslag framlagts, som böra beaktas. Jag ansluter mig till vad överstyrelsen i avseende härå tillstyrkt. Att fastställa bestämda grunder för beviljande av det tilläggsanslag, som överstyrelsen föreslagit, torde, såsom överstyrelsen anmärkt, vara förenat med svårigheter. Men då det är av vikt, att seminarierna kunna utbilda facklärarinnor inom olika huvudlinjer, synes man böra uppmuntra seminarierna därtill genom att ej uppställa alltför stränga fordringar för åtnjutande av tilläggsanslagen.

Överstyrelsen har föreslagit en bestämmelse därom, att seminarium, som något år ej intager ny årsavdelning, må det året kunna för vardera av övriga årsavdelningar erhålla viss förhöjning av årsanslaget. Överstyrelsens förslag härutinnan finner jag väl grundat. Bestämmelsen bör erhålla en sådan lydelse, att därav klart framgår, hurusom förhöjningen av grundanslaget kan tillgodokomma seminariet ej blott för det första av de år, då seminariet på grund av den vidtagna åtgärden är tvåklassigt.

Den av överstyrelsen föreslagna övergångsbestämmelsen synes vara affattad närmast med tanke på det förestående upphörandet av statsunderstöd åt privata högre lärarinneseminarier i Lund. I ärendet förekomma emellertid antydningar om möjligheten av ytterligare indragning av statsunderstöd till enskilda högre lärarinneseminarier. En särskild anledning

till en framtida åtgärd i sådant avseende kunde till äventyrs givas, därest tilloppet till lärarinnebanan av kvinnliga studerande från våra högskolor komme att ökas. »Sker detta i växande utsträckning», säger läroverksöverstyrelsen, »vilket endast erfarenheten kan ådagalägga, blir även därigenom behövligheten av det antal högre lärarinneseminarier, som för närvarande upprätthållas, mindre». Man synes därför kunna giva omförmälda av överstyrelsen föreslagna bestämmelse ett vidsträcktare innehåll och införa densamma under punkt 6 i avdelningen F.

De ändrade föreskrifter, vilka jag nu under avdelningarna I, II och III här ovan ifrågasatt, böra få tillämpas, ändringen i fråga om understöd åt blott en seminarieklass från höstterminen 1915 samt ändringarna i övrigt från och med år 1916. Någon minskning av det i riksstaten uppförda anslaget till högre lärarinneseminarier synes ej för närvarande böra ifrågakomma.

Under åberopande av vad jag i ärendet anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels besluta, att nedannämnda bestämmelser i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m., nämligen punkt 4 i avdelningen A. Bestämmelser om avlöning av lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, punkt 7, första stycket, i avdelningen D. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre flickskolor, punkt 5 i avdelningen E. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till högre goss- och samskolor, samt punkt 6 i avdelningen F. Särskilda bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier, skola erhålla följande ändrade lydelse:

punkt 4 i avdelningen A:

Med full tjänstgöring förstås tjänstgöring till ungefärligen den omfattning, som åligger ämneslärarinna vid allmänt läroverk; dock må för ämneslärarinna, som tillika tjänstgör såsom biträdande föreståndarinna, med läroverksöverstyrelsens medgivande den för full tjänstgöring eljest erforderliga undervisningsskyldigheten kunna minskas med högst fem veckotimmar;

punkt 7, första stycket, i avdelningen D:

Statsunderstöd till högre flickskola må kunna utgå, för år räknat, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar fem sådana klasser, med högst 5,200 kronor, varjämte skolan må kunna erhålla ett särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej överstigande 1,000 kronor, samt, därest skolan utöver sistnämnda antal årsklasser har en fortsättningsklass med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskilt viktiga ämnen, ytterligare högst 1,000 kronor. Understöd till dylik fortsättningsklass må utgå endast under förutsättning att antalet lärjungar i klassen uppgår till minst 6;

punkt 5 i avdelningen E:

Statsunderstöd till högre gosskola eller högre samskola må kunna utgå, för år räknat, för det skolstadium, som i avseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor och för det skolstadium, som i nämnda avseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, varjämte särskilt understöd må kunna tillkomma *dels*, enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t äger meddela, läroverk, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, *dels* samskola, som äger en särskild för flickor avsedd linje, motsvarande de två översta klasserna i en flickskola med fem klasser utöver den egentliga folkskolan, och därutöver en fortsättningsklass med teoretisk och praktisk undervisning i för kvinnans verksamhet inom familj och hem särskilt viktiga ämnen, med ett belopp av högst 2,000 kronor för sistnämnda klass, under förutsättning att antalet lärjungar i klassen uppgår till minst 6, *dels ock*, på sätt i punkt 6 närmare angives, läroverk, som uppehåller på ändamålsenligt sätt anordnad undervisning i särskilt praktiska ämnen;

punkt 6 i avdelningen F:

a) Statsunderstöd till enskilt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknat, med högst 2,500 kronor

för varje årsavdelning; dock att seminarium, där undervisning, avseende utbildning av facklärarinnor i ämnesgrupper på olika huvudlinjer, meddelas, och som på den grund får vidkännas jämförelsevis större utgifter för undervisningen, må kunna för vardera av två årsavdelningar, där sådan undervisning meddelas, erhålla ett årligt tilläggsanslag av intill 1,000 kronor.

b) Har treårigt seminarium, som åtnjuter statsunderstöd, på grund av särskilda omständigheter under något år ej intagit ny årsavdelning, och kommer seminariet i följd härav att under vissa år omfatta blott två avdelningar, må seminariet under samma år för vardera av dessa avdelningar åtnjuta en förhöjning av grundanslaget med högst 500 kronor för år. Därest seminariet under två år i följd ej intagit ny årsavdelning och endast uppehåller tredje årsavdelningen, må seminariet, utan hinder av bestämmelsen i punkt 2, kunna för sistnämnda avdelning erhålla understöd med tillämpning av ovan angivna grunder;

dels ock medgiva, att de ändrade bestämmelserna må tillämpas, ändringen i fråga om understöd åt blott en seminarieklasse från och med höstterminen 1915 samt ändringarna i övrigt från och med år 1916.

Vad föredragande departementschefen sålunda tillstyrkt behagade Hans Maj:t Konungen, på hemställan av statsrådets övriga ledamöter, bifalla; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:
Gunnar Holmström.